

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

***Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства імені
Костянтина Нємця***

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

«_____» _____ 2024 р.

**МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ПРИ ВИВЧЕННІ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЇ 7 КЛАСУ
«ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ»**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Виконала: студентка 2 курсу магістратури, групи ГТ-21
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія),
ОПП «Географія, економіка та
краєзнавчо-туристична робота»
Гуцулюк Яна Євгеніївна

Науковий керівник:

к. геогр. н., доцент Телебенєва Євгенія Юріївна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

Голова ЕК Тарас ПОГРЕБСЬКИЙ

Секретар ЕК Олена ПЕДЬ

«_____» _____ 2024 р.

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ.....	5
1.1. Сутність та зміст базових понять дослідження.....	5
1.2. Інтерактивні технології та особливості їх використання в процесі вивчення шкільних курсів географії.....	15
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЇ «МАТЕРИКИ ТА ОКЕАНИ» ДЛЯ 7 КЛАСУ.....	24
2.1. Дослідження та аналіз питання впровадження інтерактивних технологій на уроках географії в сучасній шкільній практиці....	24
2.2. Методичні рекомендації щодо використання інтерактивних технологій на уроках географії у 7 класі.....	31
РОЗДІЛ 3. ПРИКЛАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ «ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ» ДЛЯ 7 КЛАСУ.....	35
3.1. Приклади застосування інтерактивних технологій у процесі вивчення шкільного курсу «Географія материків і океанів» у 7 класі тема «Австралія».....	35
3.2. Розробка інтерактивного уроку з географії для учнів 7 класу на тему: «Населення Австралії. Австралійський союз».....	41
3.3. Приклади застосування інтерактивних технологій у позакласній роботі при вивченні розділу «Материки тропічних широт» шкільного курсу «Географія материків та океанів» (7 клас).....	46
3.4. Розробка сценарію позакласної роботи з учнями 7 класу «Географічний КВК» на тему «Ласкаво просимо до сонячної Африки».....	48
3.5. Переваги та недоліки застосування інтерактивних технологій у процесі вивчення шкільного курсу географії «Материки та океани» для 7 класу.....	55
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні освітні стандарти вимагають від кожного вчителя формувати нове покоління людей – креативних, активних, ініціативних, здатних застосовувати інноваційні підходи для вирішення складних завдань. Проте традиційні методи навчання, які фокусуються на передачі інформації, обмежують розвиток творчого й інтелектуального потенціалу особистості. Це відбувається через те, що основним залишається підхід, орієнтований на запам'ятовування, а не на мислення та активну діяльність, що не сприяє повноцінному розвитку всіх психологічних процесів, важливих у навчальному процесі.

Сьогодні професія вчителя є своєрідним мистецтвом, яке полягає в тому, щоб формувати особистість нового покоління за допомогою предмета, який він викладає. Вчитель географії має завдання зробити свої уроки цікавими, ефективними та практично орієнтованими. Процес вивчення географії повинен починатися не з теорії, а з набуття нового досвіду, який осмислюється через його практичне застосування. Це вимагає інтерактивної організації навчання, щоб заохотити учнів активно брати участь у пізнавальній діяльності під час уроків [29].

Вітчизняний та зарубіжний досвід свідчить, що вивчення природничих наук, зокрема географії, стає ефективнішим, якщо вчитель використовує інтерактивні технології (ІТ). Вони не лише стимулюють активну участь учнів у процесі навчання, але й допомагають створити позитивну емоційну атмосферу та подолати психологічні бар'єри у взаєминах між учителем і учнем.

Проблеми інтерактивного навчання (ІН) були досліджені сучасними науковцями, такими як К. Баханов, О. Біда, Г. Волошина, Л. Пироженко, О. Пехота, О. Пометун, В. Ревенко, Г. Самохіна та інші. Можливості використання інтерактивних технологій при вивченні основних дисциплін вивчали Д. Біда, Л. Богданова, Т. Коберник, В. Корнеєв, І. Маркова та інші вчені. Попри те, що в дослідженнях згаданих авторів розглядаються різні аспекти ІН, методичні основи його застосування залишаються недостатньо вивченими в контексті викладання географії для 7 класу. Саме тому було обрано тему магістерської роботи:

«Методика використання інтерактивних технологій при вивченні шкільного курсу⁴ географії 7 класу «Географія материків та океанів»», яка має важливе теоретичне та практичне значення.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка методичних рекомендацій і матеріалів для застосування інтерактивних технологій під час вивчення курсу «Географія материків та океанів» у 7 класі.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити *такі завдання*:

1) Дослідити та проаналізувати актуальний стан проблеми в психолого-педагогічній, науково-методичній та географічній літературі, а також у практиці сучасних шкіл.

2) Охарактеризувати ІТ навчання та дослідити особливості їх застосування у викладанні географії.

3) Розробити методичні рекомендації щодо використання інтерактивних технологій на уроках географії для 7 класу.

4) Створити систему уроків і позаурочних заходів для курсу «Географія материків і океанів» із використанням інтерактивних методів навчання.

Об'єктом дослідження є процес навчання географії у 7 класі загальноосвітніх навчальних закладів. *Предмет дослідження* – методика застосування інтерактивних технологій під час викладання теми «Географія материків та океанів» у 7 класі. *Методи дослідження* цієї кваліфікаційної роботи були підібрані відповідно до мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження. У роботі застосовувалися теоретичні методи, такі як аналіз, синтез і узагальнення наукової та методичної літератури для вивчення стану проблеми в теорії та практиці сучасної школи. Метод порівняння застосовувався при оцінці різних методів викладання географії в 7 класі. Використовувалися демонстраційно-модельючий метод, а також емпіричні методи (бесіди, анкетування) для збору даних про використання інтерактивних технологій. Для обробки кількісних і якісних даних респондентів застосовувалися методи математичної статистики.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг роботи складає – 85 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ

1.1. Сутність та зміст базових понять дослідження

В Україні сьогодні триває реформа освітньої галузі. Створення Нової української школи (НУШ) передбачає впровадження дитиноцентричної моделі навчання, що, у свою чергу, вимагає від вчителів переходу від традиційних методів викладання до більш сучасних, інтерактивних і нетрадиційних підходів.

Дослідження ІН та способів його організації у вивченні географічних дисциплін потребує визначення ключових термінів, які відображають суть цього процесу. У зв'язку з цим вважаємо важливим розглянути такі поняття, як «інтерактивний», «інтерація», «інтерактивне навчання», «інтерактивні методи навчання» та «ІТ навчання».

Розглядаючи етимологію терміна «інтерактивний», його можна аналізувати з педагогічної та психологічної точок зору. Згідно з визначенням, наведеним у Кембриджському тлумачному словнику психологічних термінів, «інтерактивний» (англ. «interact») означає «взаємодіяти» або «впливати один на одного» [50]. У сучасній психології «інтерація» виявляється в здатності особи взаємодіяти під час спілкування, будь то з комп'ютером або іншою людиною. Щодо «соціальної інтерації», це процес, під час якого індивіди впливають на поведінку одне одного в груповому спілкуванні та викликають відповідні реакції [5].

Термін «інтерактивне навчання» з'явився в педагогіці відносно недавно, в 1990-х роках, коли поняття та методи навчання почали активно вивчатися в інших науках. Основою інтерактивного навчання є теорії інтераціоналізму, такі як символічний інтераціоналізм, рольові теорії та теорії референтних груп, які виникли на початку ХХ століття [24].

На ІН значно вплинули концепції гуманістичної психології та психотерапії, що розвивалися в 50-60-х роках ХХ століття, а також соціально-перцептивний когнітивізм, який з'явився в другій половині 60-х років. Деякі автори вважають, що інтерактивне навчання виникло на основі концепції «активного навчання»,

введеної англійським ученим Реганом Ревансом у 1930-х роках. Це підтверджується тим, що до 1960-х років у педагогічній літературі використовувалися терміни «технологія активного навчання», «активні методи навчання» та «активне навчання», а терміни «ІТ навчання», «інтерактивні методи навчання» і «інтерактивне навчання» з'явилися лише в 1990-х роках [24].

Варто зазначити, що термін «ІТ» вперше з'явився в 60-х роках ХХ століття. А в 1975 році німецький вчений Г. Фріц представив новий термін «інтерактивна педагогіка», який описує процес цілеспрямованого взаємовпливу та взаємодії між учасниками навчального процесу [24].

Отже, можна стверджувати, що проблема організації навчання в інтерактивному форматі не є новою і має широке відображення в науковій та методичній літературі. Існує багато визначень терміна «інтерактивне навчання», яке в основному розглядається як діалоговий процес, під час якого відбувається активна взаємодія між вчителем і учнями, а також між самими учнями.

В Українському педагогічному словнику, редактованому С. Гончаренком, термін «інтерактивне навчання» визначається як навчальний процес, який базується на взаємодії учня з навчальним оточенням та середовищем, що слугує простором для освоєння нових знань і досвіду [60].

Вітчизняний дослідник А. Грабовський визначає «інтерактивне навчання» як процес, що відбувається завдяки постійній та активній взаємодії всіх учасників навчального процесу. Він характеризує його як «співнавчання» або «взаємонавчання» (колективне, групове, навчання в співпраці), де як учень, так і вчитель виступають рівноправними суб'єктами навчання, усвідомлюють свої дії та рефлексують над своїми знаннями [17].

Дослідниця І. Смірнова розглядає ІН як особливу форму організації пізнавальної діяльності, яка має чітко визначені та прогнозовані цілі. Однією з цих цілей є створення комфортних умов для навчання, де учень відчуває свою успішність та інтелектуальні можливості, що робить процес навчання максимально продуктивним [53].

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що ІН є специфічним форматом навчання, що організовується в інтерактивному режимі, де основою є

конструктивний діалог, взаємодія та співпраця між усіма учасниками освітнього процесу. Така організація навчання сприяє створенню унікального освітнього середовища для розвитку особистості, яке забезпечує здобуття нового досвіду, його теоретичне осмислення та практичне застосування. Процес ІН можна представити у вигляді схеми (рис. 1.1.)

Рис. 1.1. Процес ІН (складено автором за даними [11, 47, 53])

На думку багатьох науковців, таких як Л. Бевзенко, С. Кашлева та В. Мельник, ІН має кілька характерних рис:

- є спеціальною формою пізнавальної діяльності;
- навчальний процес проходить в доброзичливій атмосфері;
- передбачає використання взаємопідтримки як засобу кооперації та співпраці під час занять;
- надає можливість організувати індивідуальну, групову та парну роботу;
- включає застосування різних дослідницьких проєктів, ділових ігор та творчих завдань у навчальному процесі [11, 34, 53].

Організація ІН вимагає дотримання певних принципів, які забезпечують його ефективність і результативність. У контексті нашого дослідження вважаємо важливим зосередитися на характеристиці принципів організації інтерактивного навчання на прикладі вивчення географії. Ці принципи виходять з загальних

принципів навчання географії, а також з особливостей інтерактивного підходу⁸ (рис. 1.2.).

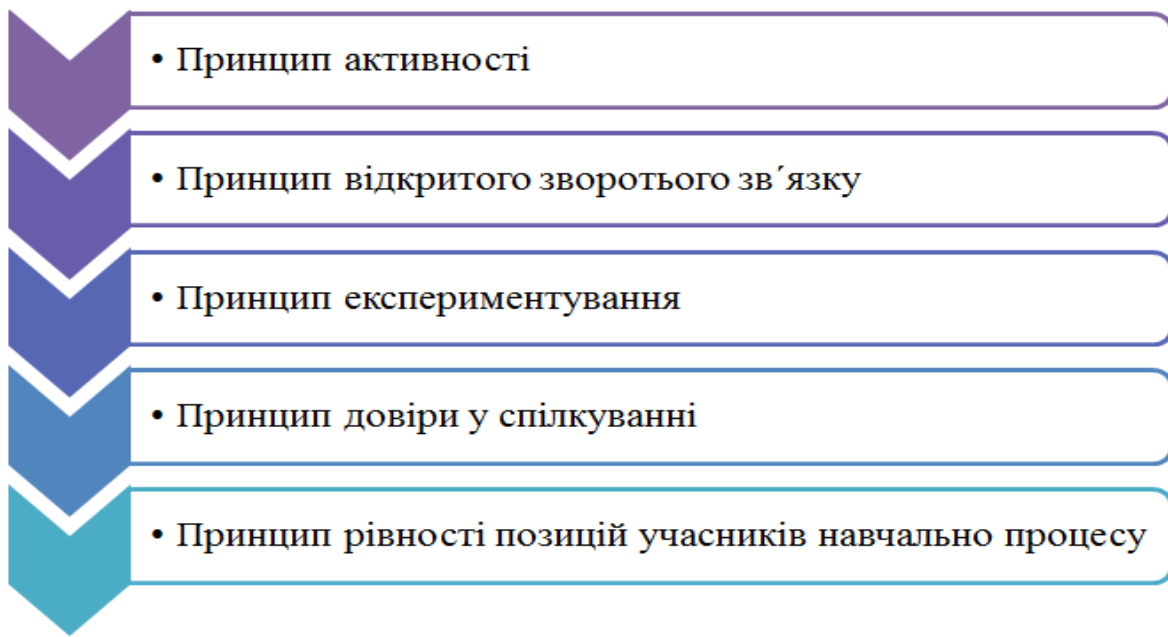

Рис. 1.2. Принципи ІН географії у сучасній школі
(складено автором за даними [26])

1. Принцип активності полягає в тому, що кожен учень має бути залучений до процесу спілкування на уроці, щоб досягти визначених навчальних цілей. Наприклад, під час виконання групового проєкту на тему «Великі географічні відкриття» кожен учасник групи повинен був виконати свою частину роботи: знайти інформацію про дослідників, підготувати презентацію або створити текст для виступу. Без активної участі кожного учня завдання не могло б бути успішно завершене.

2. Принцип відкритого зворотного зв'язку полягає в тому, щоб кожен учень мав можливість висловлювати свої думки, ідеї або зауваження щодо завдань, які ставить учитель під час уроку. На уроках географії цей принцип яскраво втілюється на етапі рефлексії, який зазвичай проводиться наприкінці заняття. Учитель задає запитання на кшталт: «Що вам найбільше запам'яталося на уроці?», «Що вам сподобалося чи не сподобалося і чому?», «Що нового і цікавого ви дізналися?». Відповідаючи на ці запитання, учні аналізують свою роботу, отримані знання та діяльність учителя, що може допомогти педагогові покращити свої навчальні матеріали та методи їх подачі.

3. Принцип експериментування полягає в тому, що учні активно

шукають нові ідеї та способи розв'язання завдань, поставлених учителем. Як підкреслює О. Пометун, цей принцип важливий, оскільки виступає прикладом поведінкової стратегії в реальному житті та сприяє розвитку творчих здібностей і ініціативності учнів [47, 48]. На уроках географії цей принцип реалізується через можливість застосовувати нестандартні підходи до вирішення питань. Наприклад, учень може спробувати знайти новий, нетрадиційний спосіб визначення координат на карті та обґрунтувати свій творчий підхід, керуючись ідеєю: «Що станеться, якщо зробити інакше?»

4. Принцип довіри в спілкуванні полягає в тому, що навчальний процес організовується в спеціальному груповому середовищі, яке сприяє взаємодії. Зазвичай цей принцип реалізується через прийом «Коло довіри», коли учні та вчитель сідають по колу, дивлячись один на одного. Це допомагає змінити уявлення учнів про роль учителя на уроці, прибираючи стереотип, що «учитель – головний», і сприяє переосмисленню того, як урок може бути організований та проведений. На уроках географії реалізація цього принципу також може проявлятися в тому, що учень має можливість без страху осуду або отримання поганої оцінки задати вчителю питання, якщо щось залишилося незрозумілим. Наприклад, якщо учень заплутався й не може правильно визначити координати точки, учитель, як партнер у навчанні, може наочно пояснити й допомогти, використовуючи різні інструменти, такі як карта, відеоролик або схема.

5. Принцип рівності позицій учасників навчального процесу означає, що вчитель не нав'язує свою думку учням, а діє разом із ними на рівних, виступаючи як їхній «партнер». Більше того, кожен учень може спробувати себе в ролі організатора чи лідера [47]. Наприклад, на уроці географії, використовуючи метод «мозковий штурм», вчитель пропонує учням обрати капітанів географічних команд, які будуть керувати своїми групами та організовувати їхню роботу над завданням. Учні самостійно обговорюють питання, висувують свої ідеї, а вчитель не втручається з настановами чи виправленнями, а лише підтримує їхні ініціативи.

Отже, ІН – це спосіб пізнання, що відбувається через активну співпрацю всіх учасників освітнього процесу на основі партнерства і спільної творчості.

Воно передбачає використання різних інтерактивних методів, прийомів, форм¹⁰ і засобів навчання. Учасники тісно взаємодіють між собою, обмінюються інформацією, разом вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють свої дії та поведінку інших, занурюючись у справжню атмосферу співпраці для вирішення поставлених завдань.

ІН здійснюється через використання різних методів, прийомів і технологій, що сприяють активній взаємодії. ІМН - це сукупність правил, які організовують ефективну взаємодію між учнями та вчителем, а також між самими учнями. Ці методи включають навчальні, ділові та рольові ігри, дискусії, що дозволяють учням здобувати новий досвід і отримувати нові знання [48].

Звертаючись до наукових праць дослідників і практикуючих учителів (К. Баханова, О. Біда, Г. Волошина, Л. Пироженко, О. Пехота, О. Пометун, В. Ревенко, Г. Самохіна), можна представити порівняльну характеристику активних, пасивних (традиційних) та ІМН (табл. 1.1.) [47, 48].

Таблиця 1.1.

Порівняльна характеристика методів навчання
(складено автором за даними [47, 48])

Вид методів навчання	Роль учителя	Роль учня	Вид взаємодії між учнем та вчителем	Стиль взаємодії
Пасивні методи (традиційні) (лекція-монолог, читання, пояснення, демонстрація, відтворювальне опитування учнів).	Учитель головна дійова особа, яка керує ходом заняття	Пасивні слухачі, підпорядковані директивам учителя	Опитування, самостійна робота, контрольна робота, тестові завдання, лабораторна робота тощо.	Авторитарний
Активні методи	Учитель – це партнер учнів	Активні учасники навчального процесу, а не пасивні слухачі	Самостійні роботи, проблемні та творчі завдання (переважно домашні), запитання учня до вчителя та навпаки, які сприяють розвитку творчого мислення.	Демократичний
Інтерактивні методи (бесіда, діалог)	Рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання.		Дослідницькі проекти, ділові, рольові, імітаційні ігри, творчі завдання.	Демократичний

Кожен метод навчання базується на певному типі взаємодії між учителем та учнями, а також між самими учнями, що ілюструється в даному контексті. (рис. 1.3., 1.4., 1.5.).

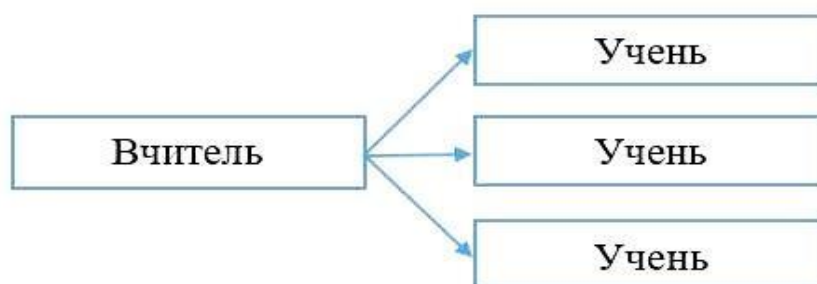

Рис. 1.3. Взаємодія вчителя з учнями при використанні пасивних методів навчання (за даними [25])

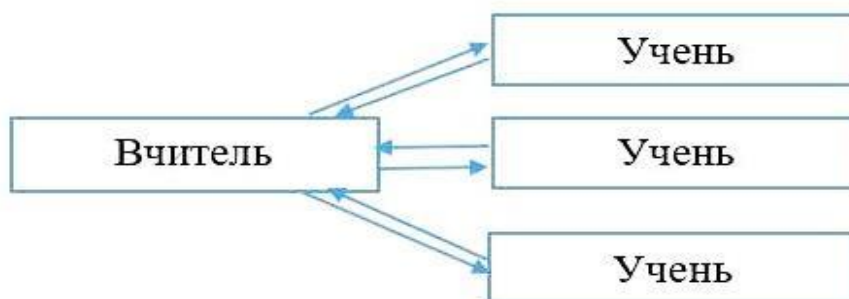

Рис. 1.4. Взаємодія вчителя з учнями при використанні активних методів навчання (за даними [25])

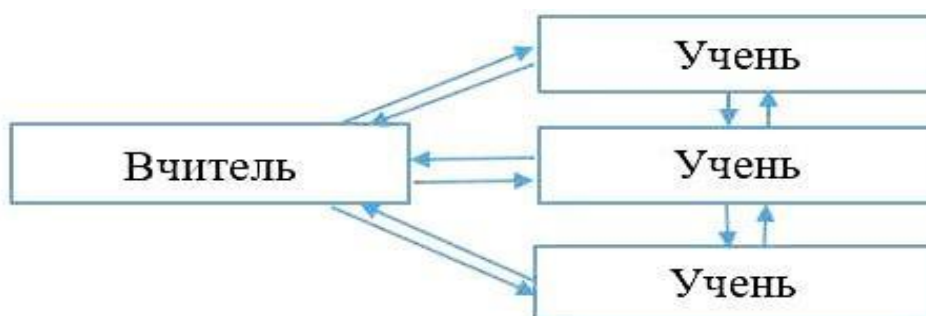

Рис. 1.5. Взаємодія вчителя з учнями при використанні інтерактивних методів навчання (за даними [25])

Отже, як видно з таблиці (1.1.) та рисунків (1.3., 1.4., 1.5.), основною особливістю ІМН є характер взаємодії між учасниками освітнього процесу, який ґрунтується на активній співпраці всіх учасників на рівних засадах. Ці методи займають важливе місце в навчальному процесі, виконують свої функції та сприяють цілісності педагогічного процесу і якісній підготовці учнів.

Кожен із методів навчання має свої плюси та мінуси. Як свідчить досвід організації навчання, очевидною перевагою пасивних (традиційних) методів є те, що вчителю відносно легко підготуватися до заняття. Також ці методи дозволяють викладати великі обсяги навчального матеріалу за короткий проміжок часу і дають можливість вчителю працювати з великою групою учнів [1].

Головним недоліком пасивних (традиційних) методів навчання є те, що уроки переважно веде вчитель, а учні виступають лише в ролі пасивних слухачів. Згідно з дослідженнями, проведеними Національним тренінговим центром у штаті Меріленд (США) в 1980-х роках та відображеними у схемі «Піраміда навчання» [1], учні засвоюють лише 5%-30% навчального матеріалу, що свідчить про низький рівень їхньої пізнавальної активності та продуктивної розумової діяльності.

Активні методи навчання стимулюють учнів до активної участі на уроці та сприяють розвитку їхньої самостійності, ініціативи та творчості. Учні мають можливість працювати з різними джерелами інформації, виконувати вправи і самостійно здобувати знання. Однак ці методи в основному зосереджені на взаємодії між вчителем і учнями. На відміну від них, ІМ акцентують увагу на широкій співпраці та взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Багато науковців підкреслюють важливість ефективності ІМ навчання. Як зазначає М. Криловець, учням потрібно постійно розвиватися, формувати та вдосконалювати навички критичного мислення, узагальнення, розуміння та осмислення різних ідей і концепцій, а потім на основі цього будувати власні висновки. Вони також повинні вміти знаходити необхідну інформацію, інтерпретувати її та застосовувати в конкретних ситуаціях. Саме цьому сприяє впровадження ІТ, що ґрунтуються на педагогічних інноваціях [31].

Однак, варто також звернути увагу на недоліки ІМН, на які вказують О. Пометун та інші дослідники [47, 48]:

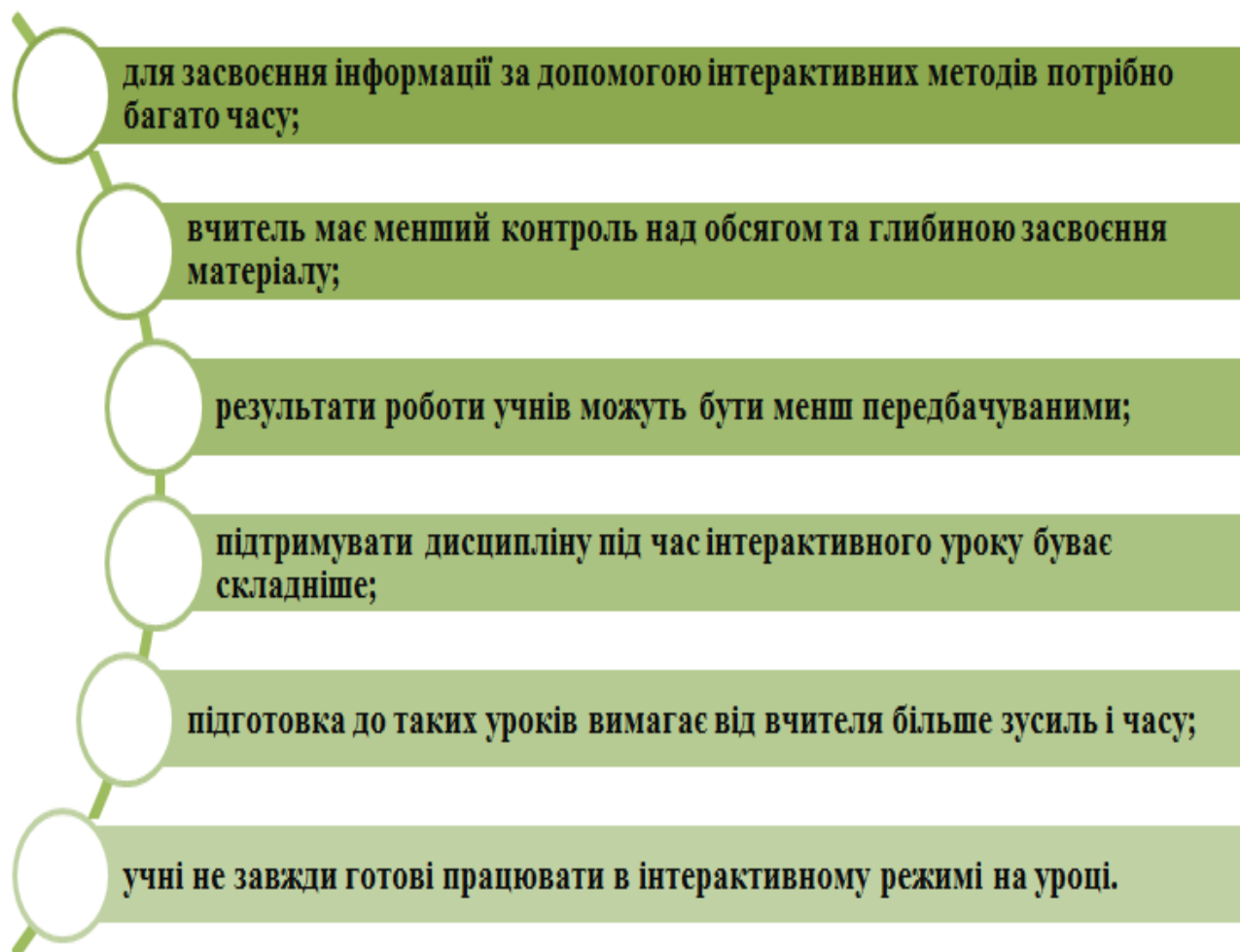

Рис. 1.6. Недоліки ІМН за О. Пометун
(складено автором за даними [47, 48])

Отже, при впровадженні ІМ на уроках необхідно враховувати всі можливі ризики. Вчитель має бути підготовленим до використання цих методів і дотримуватися методичних рекомендацій щодо їх застосування. Обговорюючи ІН, важливо звернути увагу на характеристику педагогічної категорії, яка логічно впливає з поняття «навчання» - це «технологія навчання». Вона є упорядкованою сукупністю методів і процесів, які забезпечують реалізацію дидактичного проєкту та досягнення поставлених навчальних результатів [17].

У науковій та методичній літературі можна знайти різні визначення поняття «ІТ». Важливо зазначити, що використовують терміни «ІТ», «ІТ навчання» та «ТІН». Різниця в трактуванні цих термінів пояснюється складністю, багатогранністю та специфікою ІН, а також різноманітністю його видів і форм організації [11].

Термін «ІТ» визначається як спосіб організації процесу здобуття знань та формування певних умінь і навичок у учнів. Це досягається через сукупність структурованих навчально-пізнавальних дій, які передбачають активну взаємодію між учнями та розвиток міжособистісного спілкування, спрямованого на досягнення запланованих результатів (О. Пошетун, Л. Пироженко) [47].

Дослідниця Т. Сердюк у своїй дисертації визначає поняття «ІТ навчання» як дидактичні технології, які дозволяють досягати запланованих педагогічних результатів шляхом організації та реалізації активної навчальної взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу та навчальним середовищем [50].

Виходячи з наведеного аналізу основних понять дослідження та слідуючи за науковцем Н. Андрущенко, ми вважаємо, що для визначення сутності інтерактивних технологій необхідно враховувати значення термінів «інтеракція» (взаємодія) та «технологія» (майстерність). Таким чином, ІН можна розглядати як майстерність взаємодії в навчальному процесі. В основі ІН лежать ІТ, до яких входять ІМН, а також технічні засоби і методичні матеріали [2].

Поділяючи думку Т. Коваль та Н. Кочубей, ІТ можна розглядати як цілісну та інтегративну систему навчального процесу. Вони передбачають комплексне використання обраних ІМ, засобів і форм навчання, які відповідають цілям і змісту навчання. Це має на меті досягнення заздалегідь визначеного навчального результату, при цьому важливо, щоб ці елементи доповнювали один одного та впроваджувалися доцільно [26].

Оскільки ІТ є складною інтегративною системою, важливо розглянути її складові частини. На основі наукових досліджень Н. Андрущенка, Т. Коваль, Н. Кочубей та О. Комара виділяються такі компоненти ІТ [26]:

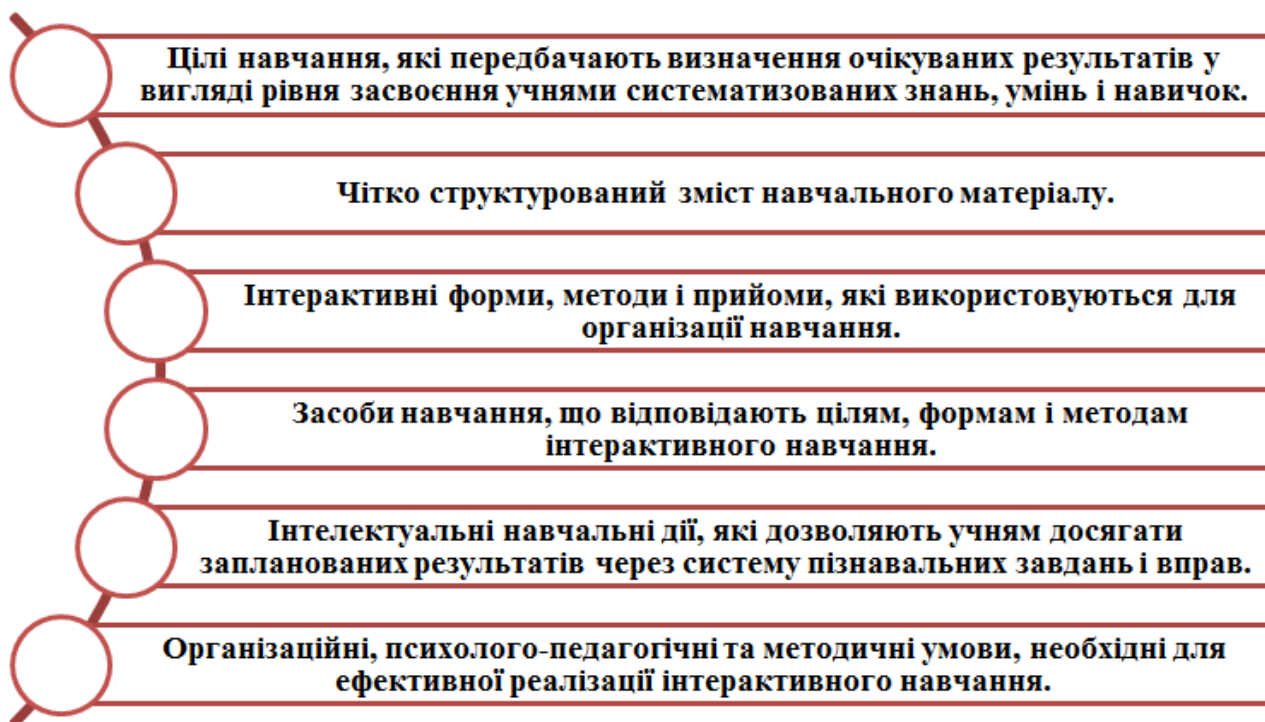

Рис. 1.7. Компоненти ІТ (складено автором за даними [26])

Підсумовуючи викладене вище, можемо уточнити, як співвідносяться поняття «інтеракція», «ІН», «ІМН» та «ІТ навчання».

«Інтеракція» означає «взаємодію», тобто процес, коли учасники впливають один на одного і викликають зворотну реакцію. Навчання, організоване в інтерактивному режимі, є інтерактивним навчанням. У свою чергу, ІН базується на ІТ, які являють собою цілісну й структуровану систему навчального процесу, що включає ІМ, форми і засоби навчання відповідно до визначених цілей і змісту. Таким чином, ІМН є складовими частинами інтерактивних технологій.

1.2. Інтерактивні технології та особливості їх використання в процесі вивчення шкільних курсів географії

У сучасній практиці викладання курсу географії «Материки та океани» для 7 класу вчителі можуть використовувати різноманітні методи та ТІН. Сьогодні існує безліч наукових підходів до класифікації видів ІТ. За словами Л. Пироженко та О. Пометун, доцільно виділити таку класифікацію ІТ, яка представлена на рис. 1.8. [47]:

Рис. 1.8. Класифікація видів ІТ за Л. Пироженко, О. Пометун) (складено автором за даними [47])

На рис. 1.9 показана класифікація методів і ТІН, які використовуються на уроках географії в 7 класі курсу «Географія материків та океанів», запропонована І. Ісаєвою, О. Кравчук та М. Криловцем.

Рис. 1.9. Види методів та ТІН на уроках географії у 7 класі загальноосвітньої школи (складено автором за даними [31])

Виходячи з аналізу сучасної психолого-педагогічної та методичної літератури, а також провідного педагогічного досвіду в класифікації інтерактивних технологій навчання, ми виділили групи технологій, які

орієнтовані на розвиток критичного, аналітичного та образного мислення учнів,¹⁷ ґрунтуючись на основних завданнях шкільної географії. Ці ІТ представлені на (рис. 1.10.)

Рис. 1.10. ІТ навчання географії спрямовані на розвиток критичного, аналітичного, наочно-образного мислення учнів (складено автором)

Аналізуючи рис. 1.8, варто звернути увагу на те, що:

1) Перша група – «Технології, спрямовані на розвиток критичного мислення»: сюди входять відомі ІТ, такі як «мозковий штурм» (групове обговорення теми на початку уроку, наприклад, «Чому А. Тасман вирішив вирушити в подорож до нових, незвіданих земель?»); «бортовий журнал» (техніка, що дозволяє учням систематизувати вже наявні та нові знання під час уроку, визначити, що вони знали раніше, що нового дізналися та чому це важливо, записуючи все в зошит або на спеціальному бланку); «товсті/тонкі» запитання, які допомагають учням аналізувати матеріал як на поверхневому, так і на глибшому рівнях, розглядаючи його з різних перспектив; дискусії та дебати (сприяють розвитку комунікативної взаємодії серед учнів, обміну думками та

аргументами під час вивчення матеріалу); метод проєктів (сприяє творчій активності учнів, навчає їх самостійності та роботі в групі, активізує їх пошукову діяльність, допомагає виявляти переваги та недоліки об'єкта вивчення і презентувати результати).

2) Друга група – «Технології, спрямовані на розвиток аналітичного мислення»: до неї входить кейс-стаді (дозволяє учням 7 класу вивчати реальні життєві ситуації, аналізувати їх і на основі отриманих висновків визначати найкращі рішення для запропонованої проблеми), технологія проблемного навчання (сприяє розвитку аналітичних навичок учнів 7 класу, залучаючи їх до вивчення та аналізу певних проблемних ситуацій, що потребують пошуку рішень, а також до створення власних проблем з можливими альтернативними варіантами їх вирішення, з яких необхідно вибрати найбільш оптимальний) і моделювання (дає учням можливість створювати моделі певних ситуацій, які вимагають застосування всіх їх географічних знань для вирішення).

3) Третя група – «Технології, спрямовані на розвиток наочно-образного мислення» – є дуже важливими в умовах дистанційного та змішаного навчання, оскільки допомагають учням зосередитися під час уроків географії та підвищують їх пізнавальну активність при вивченні нового матеріалу та закріпленні вже вивченого. Візуалізаційні засоби, що використовуються в цих технологіях, сприяють кращому сприйняттю матеріалу. Крім того, такі методи, як «квітка Блума», «асоціативний кущ», «гронування», «кластер», «перевернутий клас» та інші ІТ також сприяють розвитку критичного мислення учнів 7 класу на уроках географії.

Розглянемо деякі з методів і ТІН на уроках географії для 7 класу більш детально. Дискусія – це ІТ, яка дозволяє всім учням активно долучатися до обговорення конкретного питання. Важливо підкреслити, що ця технологія широко використовується та комбінується з іншими ІМН, такими як кейс-стаді та проблемне навчання.

Ефективність цієї технології виявляється у кількох аспектах: 1) учні мають можливість колективно обговорювати певне питання чи проблему, що підвищує їх активність на уроці та дозволяє кожному зробити свій внесок; 2) це допомагає

учням уточнити свої уявлення про об'єкт дослідження на уроці географії, а також усвідомити свої почуття та особистісне ставлення до теми; 3) технологія сприяє розвитку соціальних навичок учнів, покращуючи міжособистісну взаємодію під час уроків географії та знайомлячи їх з думками і позиціями однокласників; 4) вона забезпечує формування навичок активного слухання, співчуття та партнерства під час вивчення теми.

Використання ІТ дискусії на уроках географії в 7 класі вимагає від вчителя ретельної організації роботи класу, зокрема потрібно [43]:

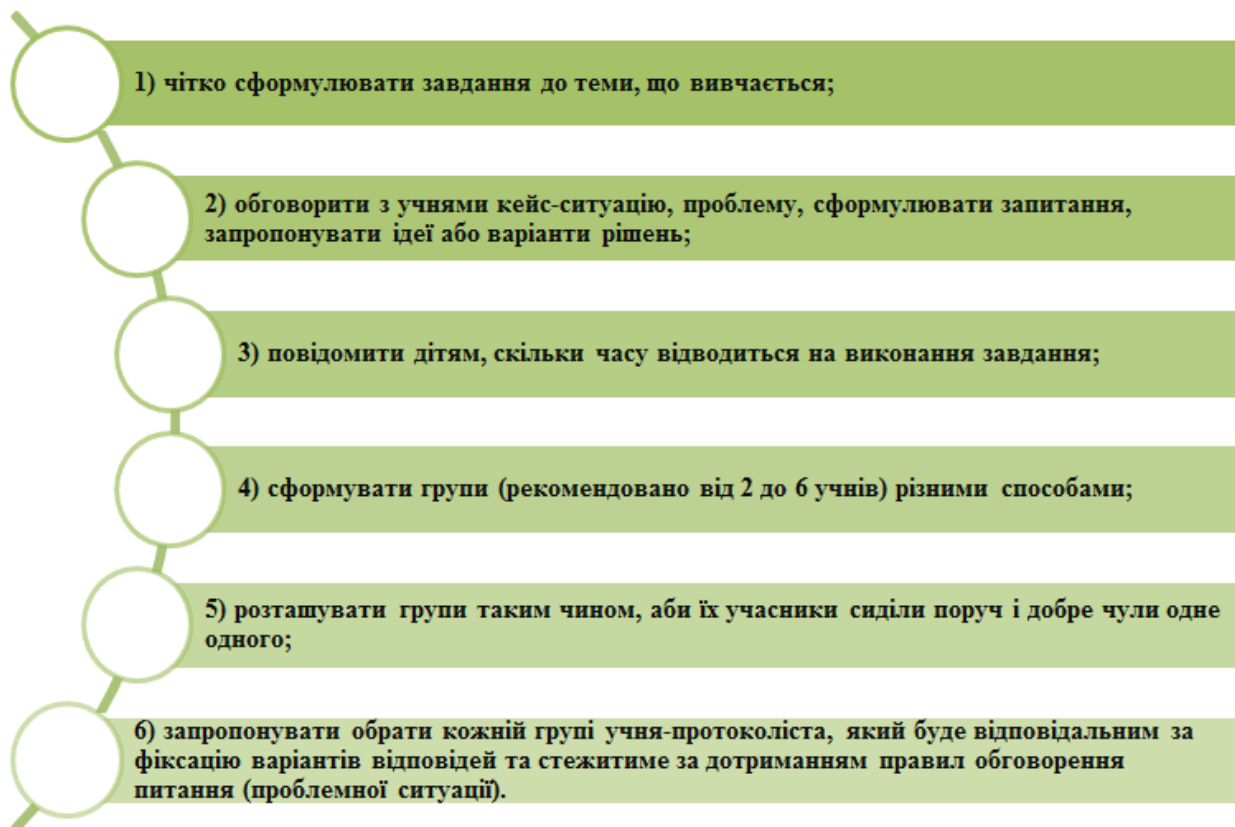

Рис. 1.11. Принципи використання ІТ дискусії на уроках географії в 7 класі (складено автором за даними [43])

Наприклад, під час вивчення екологічних проблем Євразії на уроці, присвяченому темі «Вплив людини на природні зміни материка. Відомі об'єкти Світової природної спадщини ЮНЕСКО», учнів 7 класу розділять на п'ять груп. Кожній групі буде запропоновано завдання: «Визначте основні райони материка з найбільш критичною екологічною ситуацією. Які причини цього? Які основні способи вирішення цієї проблеми?» (наприклад, територія Полісся, яка забруднена радіоактивними відходами через аварію на Чорнобильській АЕС у 1986 році; територія Болгарії, де спостерігаються найвищі показники забруднення

повітря, зумовлені старими промисловими підприємствами та застарілою системою опалення, які викидають дрібнодисперсні частки у повітря, що призводить до утворення смогу). Після обговорення учні можуть виділити п'ять «проблемних» регіонів і запропонувати власні шляхи вирішення цих визначених проблем.

1) *Вправа «Карусель»* – це метод, при якому вчитель ділить учнів на дві рівні групи: «Внутрішнє коло» та «Зовнішнє коло». Учні в кожному колі сидять обличчям один до одного, формуючи пари. Вчитель задає тему для обговорення і визначає ролі учасників. Наприклад, учні з зовнішнього кола виконують роль слухачів, які можуть ставити уточнюючі питання, тоді як учні з внутрішнього кола є оповідачами, які відповідають на ці запитання. Кожні 2 хвилини вчитель віддає команду, і зовнішнє коло переміщується на одну людину вбік, змінюючи таким чином пари, а учасники також змінюють свої ролі. Це дозволяє обговорити до трьох тем (наприклад, «Чому 70% території Австралії є посушливими?» або «Чому лінивці можуть жити лише в Австралії?») за один раз. Обов'язково, щоб обговорення було позитивно налаштованим та викликало інтерес у учнів [43].

2) *Евристична бесіда* – це ІТ, яка дозволяє вчителю не просто передавати готові знання учням, а ставити їм продумані запитання. Це допомагає учням, спираючись на вже наявні знання та вміння, підійти до розуміння нових понять. Наприклад, під час вивчення теми «Населення Африки. Держави. Зв'язки України з державами Африканського континенту», вчитель використовує атлас, щоб вести бесіду з учнями 7 класу про те, як клімат і природні умови впливають на склад населення, види діяльності та умови проживання в Африці. Вчитель ставить питання, такі як: «Яке географічне положення має Єгипет?», «Якими морями омивається Єгипет?», «Чому Суецький канал важливий для Єгипту?», «Які особливості Аравійської пустелі вам відомі?» та «Як географічне положення і клімат Єгипту впливають на його населення та економіку?» В результаті евристичної бесіди учні роблять власні висновки про те, що основними видами діяльності в Єгипті є сільське господарство (вирощування різних культур у долині річки Ніл, таких як кукурудза, рис, овочі та фрукти), туризм та морська промисловість.

3) «Мозковий штурм» – це ІМ обговорення, за якого вчитель приймає будь-які логічні або нелогічні відповіді від учнів на тему, що розглядається на уроці географії. Процес проведення «мозкового штурму» складається з кількох етапів:

Етап I – на цьому етапі учні активно пропонують свої ідеї, які можуть бути як обґрунтованими, так і вигаданими (фантастичними або цілком абсурдними). Наприклад: «В Австралії сухий клімат, оскільки кожного літа прилітають інопланетяни, які забирають всю вологу з ґрунту континенту». Або на запитання вчителя: «Про що, на вашу думку, міг говорити Жуль Верн, описуючи «Материк, де дерева щорічно втрачають не листя, а кору; де листя спрямовані до сонця ребром і не дають тіні; де дерева низькорослі, а трави досягають гігантської висоти; де тварини незвичайні, і чотириногі мають дзьоби, як у єхидни та качкодзьоби; де у кенгуру лапи різної довжини...»? Учні можуть відповісти: «Це природа Австралії, оскільки тільки там водяться качкодзьоби».

Основною метою цього етапу є формулювання найбільш якісних ідей, які записуються на дошці або аркуші паперу. Вчителю забороняється оцінювати запропоновані учнями думки та ідеї, оскільки на цьому етапі учні не зобов'язані обґрунтовувати свої пропозиції або давати пояснення [43].

Етап II – це процес оцінки та детального обговорення ідей та пропозицій, висловлених учнями, а також їх ранжування за різними критеріями, які вчитель визначає самостійно. Основні переваги методу "мозковий штурм" включають: 1) можливість зібрати велику кількість різноманітних думок та аргументів учнів за короткий час; 2) активізацію участі всіх учнів у класі, навіть тих, хто зазвичай є пасивними; 3) стимулювання фантазії та творчих здібностей учнів, що дозволяє уникати стереотипів та стандартних підходів.

4. *Рольові ігри* – це ІТН, що передбачає створення неформальної постановки, де учні без попередньої підготовки розігрують певні сцени або ситуації. Вони беруть на себе ролі вигаданих персонажів або героїв з реального життя [20]. Використання цієї ІТ на уроках географії допомагає учням краще зрозуміти почуття уявних персонажів, які вони грають, а також розвиває емпатію до своїх однокласників. Це підвищує не лише пізнавальний інтерес, але й соціальну

взаємодію в класі.

Наприклад, під час вивчення теми «Тихий океан» вчитель ділить клас на чотири групи: «Географи», «Геоморфологи», «Історики» та «Кліматологи, Фізики і Хіміки». Кожна група отримує список завдань. Географи, наприклад, мають визначити: 1) особливості географічного положення Тихого океану відносно екватора та нульового меридіану; 2) береги яких материків омивають води Тихого океану; 3) де проходять межі між Тихим та Північним Льодовитим океанами? Історикам ставлять запитання на кшталт: «Коли почалося вивчення Тихого океану?» і «Який внесок у його дослідження зробив Фернан Магеллан?»

5. *Дебати* – це структурований процес, що передбачає чітке формулювання та захист учнями своїх пропозицій стосовно конкретної проблеми чи питання. У цьому процесі беруть участь двоє або більше учасників, які здійснюють всебічний аналіз обговорюваної теми [43].

Наприклад, під час вивчення розділу «Материка тропічних широт» вчитель географії запропонував тему для дебатов: «Тваринний світ Південної Америки багатший, ніж в Австралії: «За» чи «Проти». Учні були розділені на дві групи: «Прихильники тваринного світу Південної Америки» та «Прихильники тваринного світу Австралії». Протягом 10 хвилин вони обговорювали свої аргументи та формулювали контраргументи, які потім представляли спікери з кожної групи. Наприклад, учасники групи, що підтримували Південну Америку, зазначали: «Тваринний світ Південної Америки багатший, оскільки тут живуть незвичайні тварини, такі як ревун, коаті, броненосець, кажани-вампири та тапіри. Це пояснюється різноманіттям географії та клімату континенту, в той час як Австралія має обмежений кліматичний діапазон, зокрема 70% її території є засушливими, що не сприяє багатству тваринного світу».

Таким чином, під час викладання навчальної програми курсу «Географія материків та океанів» у 7 класі загальноосвітньої школи вчитель може використовувати різноманітні методи та ТІН. На сьогодні існує безліч класифікацій ІМН географії, зокрема технології ситуативного моделювання, кооперативного навчання, колективно-групового навчання, а також технології роботи з дискусійними питаннями та інші. Серед основних методів та технологій

інтерактивного навчання на уроках географії у 7 класі можна виділити дебати,²³ рольові ігри, кейс-ситуації, «мозковий штурм», вправу «карусель», вправу «Так чи ні?» тощо [43].

Запропоновані ІМ та ТН географії забезпечать ефективну організацію уроків у сьомому класі, роблячи процес навчання цікавим та результативним. Такі заняття відзначатимуться високим рівнем пізнавальної активності учнів і продуктивною розумовою діяльністю, що сприятиме розвитку критичного, аналітичного та образного мислення.

У ході суб'єкт-суб'єктної взаємодії учні отримують досвід спілкування, розвивають свої особистісні якості та вчаться рефлексувати власну діяльність.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЇ «МАТЕРИКИ ТА ОКЕАНИ» ДЛЯ 7 КЛАСУ

2.1. Дослідження та аналіз питання впровадження інтерактивних технологій на уроках географії в сучасній шкільній практиці

З метою вивчення досвіду застосування ІТ на уроках географії в сучасній школі, ми провели дослідження, яке включало відвідування та аналіз уроків географії, а також узагальнення отриманого досвіду. Крім того, було проведено анкетування вчителів географії Комунального закладу «Харківський ліцей № 11 імені Данила Дідіка Харківської міської ради», щодо використання ІТ у їхній педагогічній діяльності.

Метою відвідування уроків географії було дослідити можливості використання ІТ у викладанні географічних дисциплін, виявити роль вчителя в організації та проведенні уроків, заснованих на взаємодії та співпраці між вчителем і учнями, а також визначити методи оцінювання навчальних досягнень учнів під час інтерактивної роботи.

На базі Комунального закладу «Харківський ліцей № 11 імені Данила Дідіка Харківської міської ради» нами було відвідано вісім дистанційних уроків географії в 7-9 класах. Використовуючи методи спостереження та аналізу, можемо зробити кілька узагальнень. Відвідані уроки відзначалися високою пізнавальною активністю учнів, продуктивною розумовою діяльністю та позитивною емоційною атмосферою. Вчитель майстерно організовував ефективну взаємодію та співпрацю учнів під час уроків. Актуалізація знань проходила за допомогою прийомів «Лови помилку» та «Вірю – не вірю». Для мотивації учнів використовувалися цитати відомих людей, ребуси, анаграми, загадки та цікаві факти з теми уроку. Серед методів і технологій домінували такі, як «прес», «мозковий штурм», «перевернутий клас», кейс-метод, «навчаючи – учусь», «мікрофон», «синтез ідей», «асоціації» та «ромашка Блума».

Під час опитування вчителів географії Комунального закладу «Харківський ліцей № 11 імені Данила Дідіка Харківської міської ради», щодо застосування ІТ у

їхній педагогічній практиці, їм була запропонована анкета-опитувальник на тему «Моя готовність як педагога використовувати ІТН під час викладання шкільного курсу географії». Анкета представлена у Додатку А, а опитування проводилося через Google-форму за наданим активним посиланням.

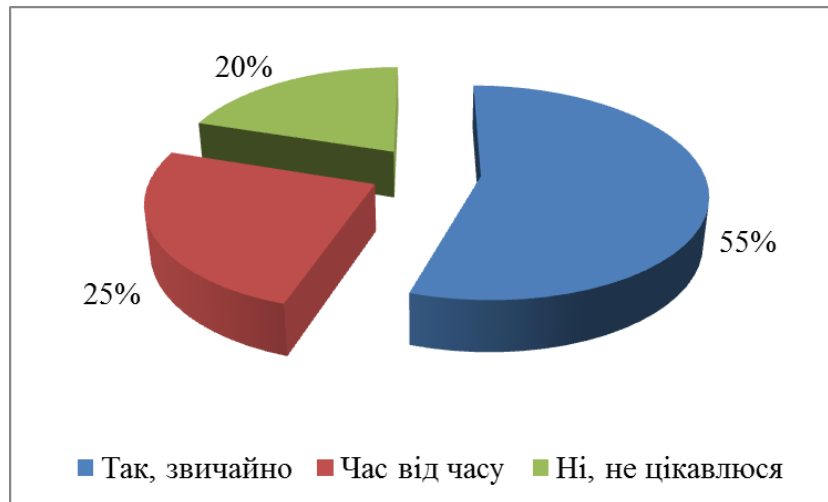

Рис. 2.1. Відповіді респондентів на питання № 1 «Чи цікавитеся Ви застосуванням сучасних педагогічних інновацій у сфері загальної середньої освіти?»

За результатами опитування на перше питання було встановлено, що 55% вчителів виявляють великий інтерес до використання сучасних педагогічних інновацій, зокрема ІТ, під час викладання географії в середній школі. 25% респондентів зазначили, що цікавляться цим лише час від часу. Ще 20% опитаних взагалі не цікавляться ІТ і віддають перевагу традиційним методам навчання.

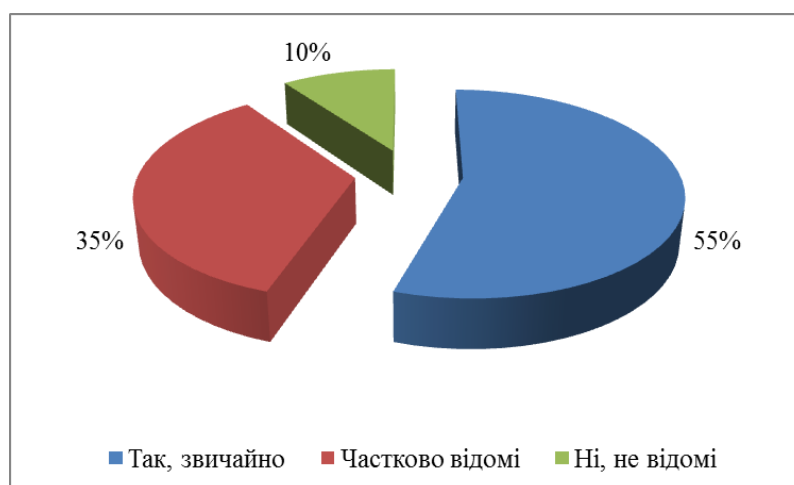

Рис. 2.2. Відповіді респондентів на питання № 2 «Чи володієте Ви достатньою інформацією про сучасні інноваційні технології та методики навчання та розвитку учнів?»

Згідно з даними, представленими на рис. 2.2, більшість вчителів географії добре обізнані про сучасні педагогічні інновації та ІМН й розвитку учнів у середній школі. Зокрема, 55% респондентів добре знайомі з ІМ на уроках географії, 35% знають про них частково. Водночас, 10% опитаних не мають знань про сучасні інноваційні технології та методи навчання і розвитку учнів.

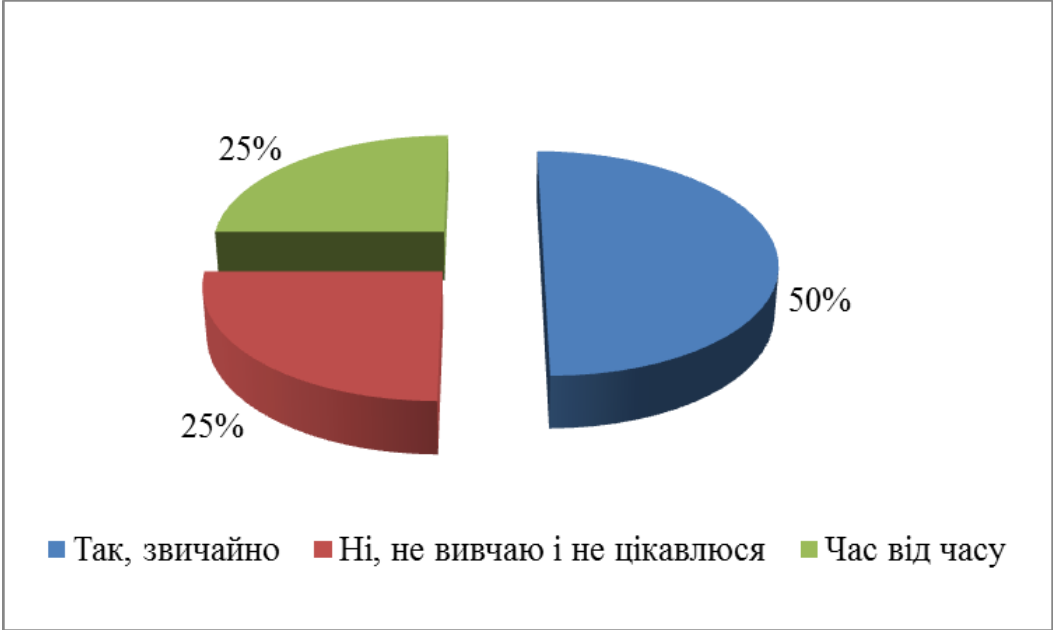

Рис. 2.3. Відповіді респондентів на питання № 3 «Чи вивчаєте Ви передовий педагогічний досвід використання педагогічних інноваційних технологій в роботі з учнями на уроках шкільного курсу географії?»

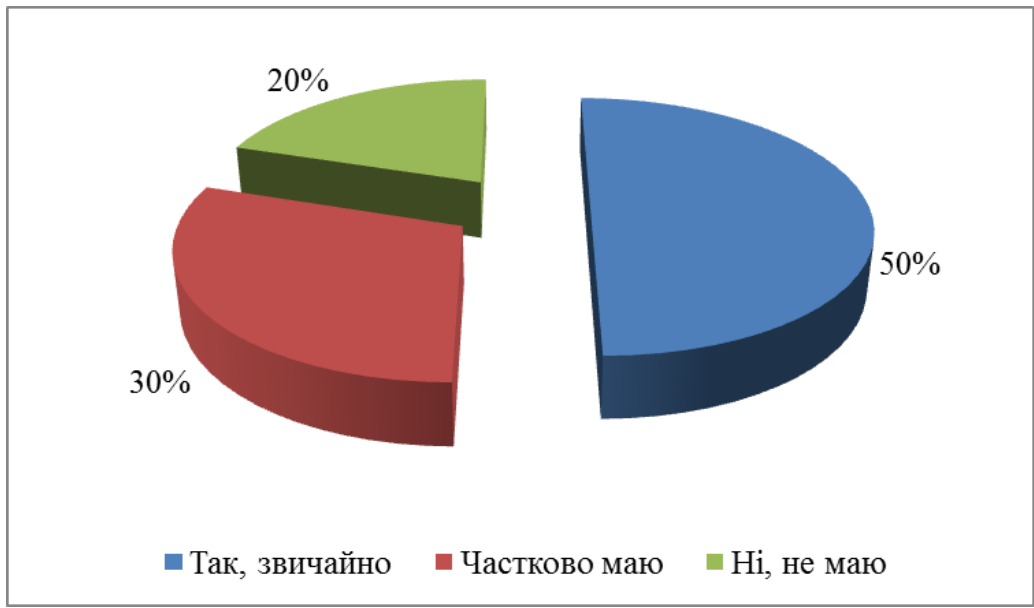

Рис. 2.4. Відповіді респондентів на питання № 4 «Чи маєте Ви досвід творчого та оптимального застосування ІТН у своїй практичній діяльності з учнями, що вивчають шкільний курс географії?»

Аналіз даних на рис. 2.4 показав, що 50% респондентів активно вивчають передовий педагогічний досвід щодо використання ІТ на уроках географії. Ще 25% періодично звертаються до цього досвіду, тоді як 25% опитаних не цікавляться вивченням передових практик і не прагнуть дізнаватися про нові підходи своїх колег.

Згідно з результатами опитування, представленими на рис. 2.4, 50% респондентів мають практичний творчий досвід використання ІТ на уроках географії в 7 класі. 30% респондентів мають частковий досвід, тоді як 20% вчителів зовсім не мають досвіду впровадження ІТ на уроках географії.

Згідно з рис. 2.5, можна зазначити, що найбільше вчителі географії в загальноосвітніх навчальних закладах віддають перевагу ІТ «Робота в групах» та «Робота в парах» - 70% опитаних респондентів. Технології «Мозковий штурм» і метод проєктів користуються популярністю у 50% респондентів, а проведення евристичних бесід – у 40%. Найменше використовуються ІТ «Перевернутий клас» - 10% респондентів, «стратегія win-win» - 5%, та «Ділова гра» - 15% опитаних.

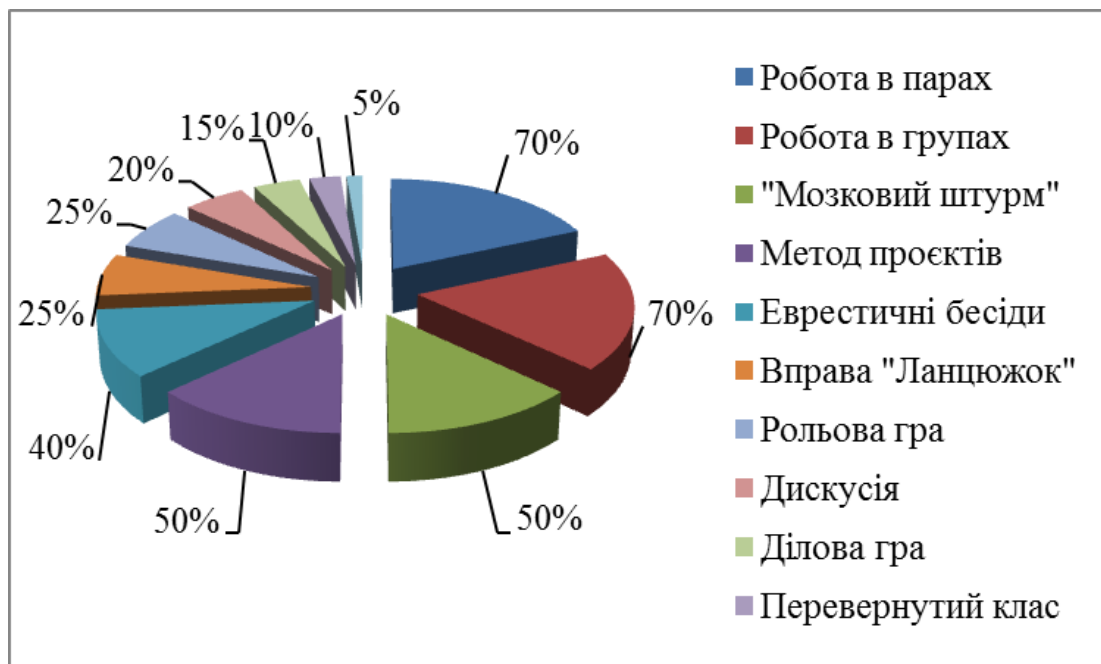

Рис. 2.5. Найбільш поширені ІТ навчання, які вчителі застосовують у процесі викладання географії в школі

Вчителі відзначили, що використання улюблених ІМ на уроках географії робить учнів більш зацікавленими та мотивованими до вивчення матеріалу. Учнім подобається оригінальна подача інформації, творчі завдання та яскрава

візуалізація. ІТН також сприяють розвитку аналітичного та критичного мислення, роблячи учнів більш уважними, зосередженими і активними в спілкуванні один з одним. Вони долають комунікативні та психологічні бар'єри, спілкуючись як з однокласниками, так і з учителем. У атмосфері напівгри та командної роботи учні можуть проявити свій творчий та інтелектуальний потенціал, не боячись помилок.

На запитання № 7 «Які, на вашу думку, основні переваги використання інтерактивних технологій навчання під час викладання географії в школі?» було отримано різні відповіді, зокрема: «Сприяють формуванню колективізму в класі»; «Активізують участь усіх учнів на уроці»; «Сприяють тісній взаємодії всіх учасників освітнього процесу»; «Сприяють співтворчості та розвитку творчого потенціалу як учнів, так і вчителів»; «Сприяють розвитку критичного та аналітичного мислення» тощо.

Рис. 2.6. Відповіді респондентів на питання «Які, на Вашу думку, головні недоліки у використанні ІТН під час викладання учням шкільного курсу географії?»

Аналізуючи відповіді опитаних, представлені на рис. 2.6, можна відзначити, що всі вчителі географії (100%) вказали на основний недолік ІТН: «ІТ потребують багато часу для підготовки цікавого матеріалу до уроку географії». 55% респондентів також зазначили, що протягом 45 хвилин, виділених на урок географії, надзвичайно складно організувати якісну подачу матеріалу та його засвоєння учнями з використанням ІТ. 10% респондентів вказали на необхідність вивчення особливостей застосування ІКТ.

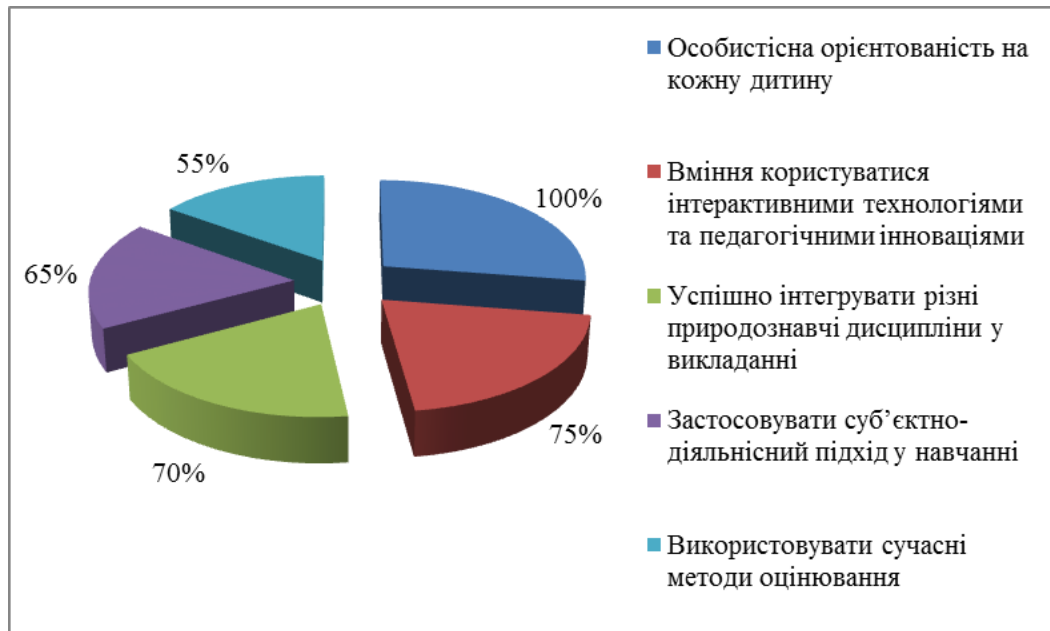

Рис. 2.7. Відповіді респондентів на питання «Якими професійними компетентностями, на Вашу думку, повинен володіти сучасний педагог?»

Згідно з даними на рис. 2.7, опитані педагоги вважають, що сучасний вчитель географії повинен: мати особистісну орієнтацію на кожну дитину (100% респондентів); вміти використовувати ІТ та педагогічні інновації в навчальному процесі (75% респондентів); успішно інтегрувати різні природознавчі дисципліни у викладанні (70% респондентів); застосовувати суб'єктно-діяльнісний підхід у навчанні (65% респондентів); а також використовувати сучасні методи оцінювання (60% респондентів).

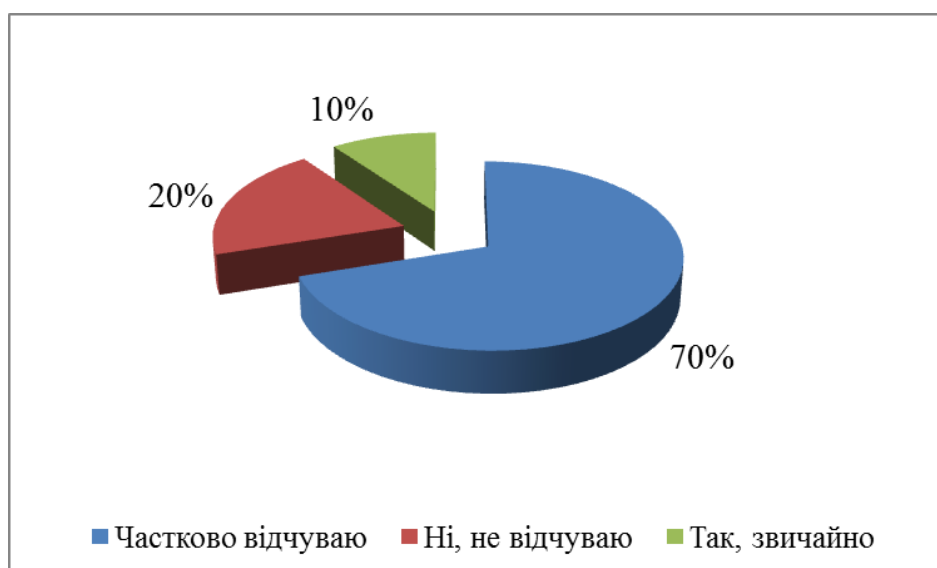

Рис. 2.8. Відповіді респондентів на питання «Чи відчуваєте Ви потребу у власному професійному вдосконаленні щодо застосування педагогічних інновацій в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти?»

За результатами опитування на запитання «Чи відчуваєте Ви потребу³⁰ у власному професійному вдосконаленні щодо застосування педагогічних інновацій?», 70% вчителів відповіли, що частково відчувають таку потребу, 20% заявили, що не мають необхідності в самовдосконаленні або розвитку інноваційних компетенцій. Лише 10% респондентів відповіли позитивно, вказуючи на потребу в саморозвитку (рис. 2.8).

Узагальнивши результати опитування вчителів загальноосвітніх шкіл, були отримані кількісні показники, що відображають рівень готовності педагогів до використання ІТН під час викладання курсу географії «Географія материків і океанів» у 7 класі (рис. 2.9).

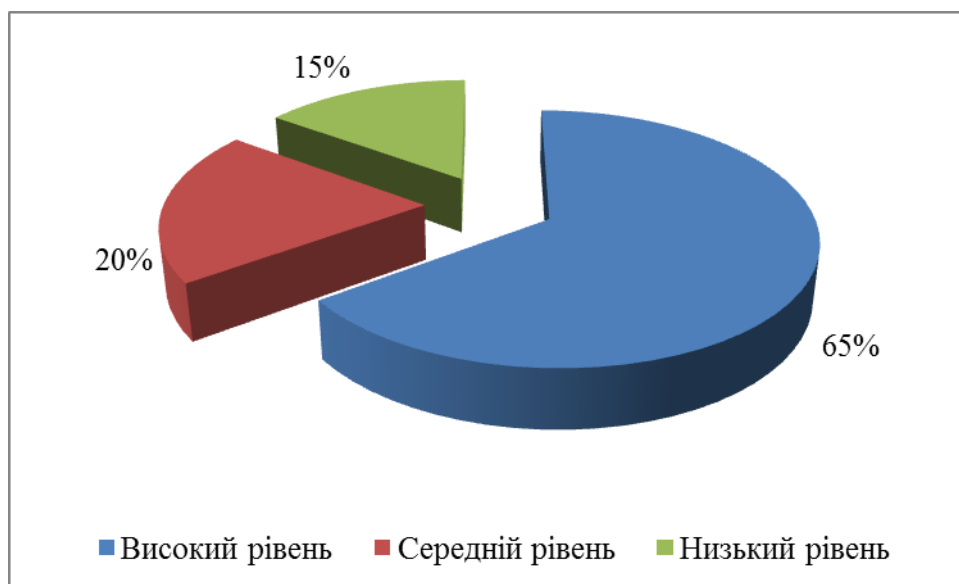

Рис. 2.9. Рівень готовності вчителів географії використовувати ІТН в освітньому процесі на уроках під час викладання шкільного курсу географії у 7 класу

Аналізуючи дані, представлені на рис. 2.9, можна зазначити, що 65% опитаних вчителів-географів повністю готові використовувати ІТН у своїй роботі з учнями загальноосвітніх шкіл, тоді як 20% респондентів поступово починають впроваджувати ІМ у свої уроки географії.

Водночас 15% вчителів-географів відмовляються застосовувати різні інтерактивні підходи, оскільки вважають, що традиційні методи та технології навчання є ефективнішими для учнів середньої школи. Ці педагоги не проявляють бажання освоювати нові знання чи впроваджувати інноваційні технології у свою професійну діяльність. Переважно це вчителі «старої школи», які звикли до традиційних методик і вважають, що запровадження інновацій в освітній процес є

складним завданням. Вони відмовляються переймати новий досвід своїх колег, як в Україні, так і за кордоном. 31

Отже, на основі анкетування вчителів географії про їхнє використання інтерактивних технологій у практиці було визначено поточний стан їх застосування на уроках географії в 7 класі, а також виявлено основні проблеми, з якими стикаються педагоги.

Було встановлено, що 70% вчителів географії активно використовують різні інтерактивні методи навчання у своїй педагогічній діяльності, зокрема такі як робота в групах і парах, «мозковий штурм», проєктна діяльність, дискусії, евристичні бесіди, а також технологія перевернутого класу. Водночас педагоги вказують на основні недоліки інтерактивного навчання, серед яких: «значні витрати часу на підготовку уроку та навчального матеріалу», «потреба в освоєнні і використанні інформаційних комунікаційних технологій» та «недостатній час для проведення якісного уроку».

2.2. Методичні рекомендації щодо використання інтерактивних технологій на уроках географії у 7 класі

У сучасній педагогічній науці та практиці виховання і навчання дітей будь-якого віку важливу роль відіграє організація діяльності на уроках та в позакласній роботі. Це має бути особистісно орієнтована взаємодія між педагогом і учнем, яка є однією з ключових умов для розвитку учня та формування його особистості в шкільні роки.

Крім того, при організації урочної та позакласної діяльності, спрямованої на вивчення та закріплення матеріалу з курсу географії для 7 класу «Географія материків і океанів» із застосуванням ІТ, рекомендується дотримуватись таких методичних вказівок і орієнтирів:

1)Обов'язково слід враховувати вікові характеристики учнів 7 класу та вибирати навчальний матеріал, спираючись на їхні інтереси до комп'ютерних технологій та різних додатків на телефонах і планшетах.

2)При розробці та організації уроків з ІТ необхідно дотримуватися ряду принципів.

Рис. 2.10. Принципи організації уроку географії у 7 класі із використанням ІТ (складено автором за даними [7])

3) Використовувати ІТ, які сприятимуть творчій реалізації учнів 7 класу, а також стимулювати їх інтерес до різних аспектів життя людей з інших країн і континентів, враховуючи різні чинники – географічні, культурні, економічні, соціальні тощо. Наприклад, застосування технології case-study дозволяє ознайомити учнів із реальними ситуаціями, що сталися з жителями Африки,

Південної Америки, Азії чи інших регіонів, і запропонувати можливі рішення проблеми, беручи до уваги місцезнаходження країни (континенту), її географічні умови, клімат, а також флору і фауну.

4) Створити сприятливе розвивальне середовище, використовуючи різні засоби візуалізації (інфографіку, схеми, ментальні карти, географічні карти тощо), що дозволять учням візуально засвоювати навчальний матеріал.

5) Відповідно до методичних рекомендацій щодо викладання географії на 2022/2023 навчальний рік, затверджених Листом Міністерства освіти і науки України від 19 серпня 2022 р. №1/9530-22, необхідно планувати уроки географії так, щоб інтегрувати кілька природничих дисциплін, збільшуючи тривалість уроку з 45 до 75 хвилин. Це, в свою чергу, дозволить більш ефективно використовувати ІТ навчання та представляти учням навчальний матеріал з курсу географії для 7 класу [7].

6) при застосуванні ІТ «метод проектів» слід дотримуватися принципів, які наведені на рис. 2.11.

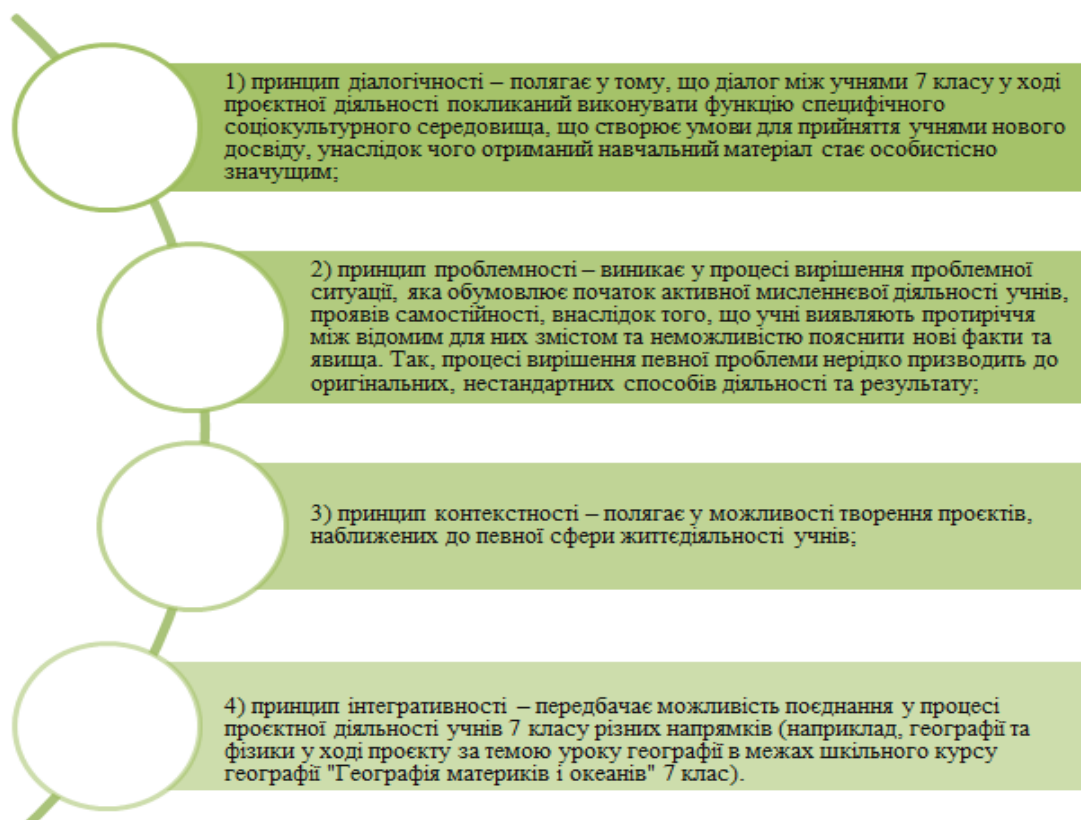

Рис. 2.11. Принципи проектної діяльності учнів 7 класу на уроках географії (складено автором за даними [7])

Отже, на основі аналізу актуальної педагогічної та методичної літератури,³⁴ а також вивчення нормативних документів у галузі викладання географії, були розроблені методичні рекомендації для використання ІТ на уроках географії в 7 класі. Ці рекомендації включають врахування інтересів та вікових особливостей учнів, дотримання принципів застосування ІТ (таких як зворотний зв'язок, концентрація уваги, систематичність, самовираження тощо), створення комфортного і розвивального середовища під час уроку, а також інтеграцію різних навчальних дисциплін для збільшення тривалості уроків.

РОЗДІЛ 3

ПРИКЛАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ «ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ» ДЛЯ 7 КЛАСУ

3.1. Приклади застосування інтерактивних технологій у процесі вивчення шкільного курсу «Географія материків і океанів» у 7 класі тема «Австралія»

На основі навчальної програми з географії для 6–9 класів, затвердженої Наказом Міністерства освіти і науки України від 7 червня 2017 року № 804, а також з урахуванням аналізу психолого-педагогічної літератури щодо інтерактивних методів навчання, нами розроблено систему уроків і позакласних заходів для вивчення курсу «Географія материків і океанів» у 7 класі [38].

1) Розробки уроків для 7 класу за темою «Австралія», які передбачають використання ІМН;

2) Розробки позакласних заходів у форматі географічних КВК за темами «Африка» та «Південна Америка».

Теми уроків і відповідні інтерактивні вправи, що застосовуються на заняттях, подані в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Приклади використання ІТ при вивченні теми «Австралія» під час розділу «Географія материків і океанів» у 7 класі (складено автором за даними [37, 38])

Тема уроку	Етап уроку	Інтерактивна вправа, що буде застосовуватись	Мета застосування
«Географічне положення та історія відкриття і дослідження Австралії. Геологічна будова та рельєф».	Вивчення нового матеріалу	Робота в групах	Формування умінь учнів 7 класу взаємодіяти під час: 1) Складання характеристики Географічного положення Материка та виявлення на карті основних його рис; 2) створення загального уявлення про своєрідність і неповторність материка; 3) ознайомлення учнів з основними відомостями з історії відкриття материка. Удосконалення умінь учнів. Застосовувати теоретичні знання для набуття нових знань.

	Систематизація знань учнів	Інтерактивна вправа «Закінчи фразу»	Проведення перевірки засвоєного нового матеріалу по темі уроку.
		Інтерактивна вправа з атласом (картою)	Розвиток уваги учнів, Критичного мислення; Формування навичок логічного зіставлення географічних даних.
		«Поясни чому?»	узагальнення інформації та здійснення висновків.
	Підсумок уроку	Інтерактивна технологія «Мікрофон»	Формування та розвиток навичок систематизувати та узагальнювати отримані знання по темі уроку; Розвиток монологічного мовлення.
«Природні зони Австралії. Органічний світ»	Перевірка домашнього завдання	Інтерактивна вправа «Вікторина знань»	Перевірка домашнього завдання, виконаного учнями. Сприяє визначенню засвоєння нового матеріалу учнем.
	Активізація знань учнів	Інтерактивний прийом «Мозковий штурм»	Активізація пізнавальної діяльності учнів, їх зацікавленості в отриманні нових знань.
	Вивчення нового матеріалу	Робота у групах	Формування умінь учнів 7 класу взаємодіяти під час: знайомства з природними зонами Австралії, особливостями флори та фауни Австралійського материка; виявлення причин своєрідності органічного світу материка; формування вмінь і навичок роботи з картою, підручником, додатковим матеріалом; Продовження формування навичок виявляти причинно – наслідкові зв'язки, порівнювати, аналізувати, робити висновки. Виховання почуття колективізму, делікатності, уміння відстояти свою точку зору і чути думки інших.
	Узагальнення і систематизація знань. Рефлексія.	Інтерактивна вправа «Розповідь-провокація»	Розвиток уваги та мислення учнів. Проведення перевірки засвоєного нового матеріалу по темі уроку.
		«Тест на уважність»	Розвиток уваги учнів, критичного мислення; Формування навичок логічного зіставлення географічних даних, узагальнення інформації та здійснення висновків.
«Населення Австралії. Австралійський Союз»	Систематизація знань учнів	Інтерактивна вправа	Проведення перевірки засвоєного нового матеріалу по темі уроку.
		«Продовжи речення»	
		Вікторина «Визначте назву міста»	
	Підсумок уроку та домашнє завдання	Розробити проект туристичного маршруту Австралії (робота у групах по 3 учня)	Активізація пізнавальної діяльності учнів, їх зацікавленості в отриманні нових знань. Виховання почуття колективізму, делікатності, уміння відстояти свою точку зору і чути думки інших.

Нижче подані приклади застосування інтерактивних вправ із таблиці 3.1.

На уроці географії в 7 класі за темою «Географічне положення та історія відкриття і дослідження Австралії. Геологічна будова та рельєф» пропонується застосування таких ІМ та ТН. На етапі засвоєння нового матеріалу передбачено використання групових інтерактивних вправ. І однією з таких вправ є «Географічна розминка». Основна мета такої вправи, це робота в групах. Вчитель пропонує школярам розділитися на три команди і кожна з команд отримає своє завдання. Завдання для першої команди полягає в тому, що потрібно визначити розташування материка на карті світу, його крайні точки та протяжність. Завдання для другої команди – це визначення океанів та морів, що омивають материк, а також кліматичні пояси де розташований даний материк. Третя команда має визначити положення материка відносно інших материків і його берегову лінію. Вчитель дає час (5 хв.) на виконання цього завдання, а після завершення часу представник кожної команди представляє свої результати. Представник першої команди пояснює матеріал за картою, вчитель перевіряє правильність на слайді, як показано на рис. 3.1.

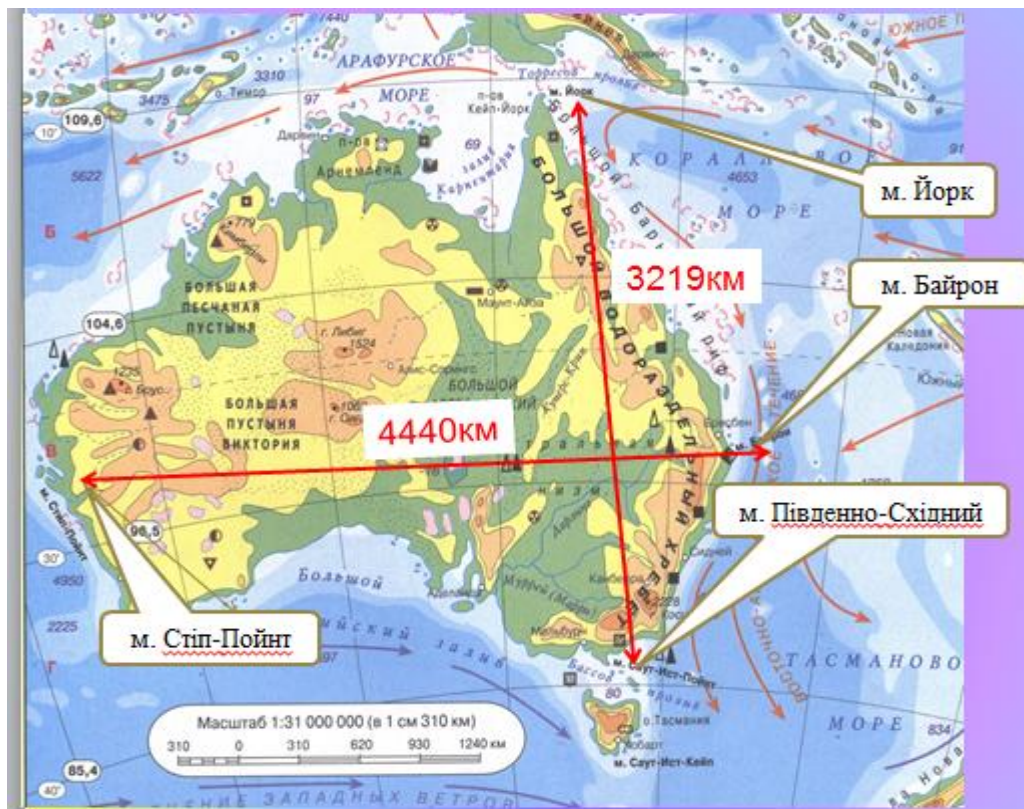

Рис. 3.1. Перевірка виконаного завдання І групи [61]

Представник другої команди пояснює матеріал класу, використовуючи

карту, а вчитель перевіряє правильність на слайді, показаному на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Перевірка виконаного завдання II групи [61]

Представник третьої команди пояснює матеріал класу, використовуючи карту, а вчитель перевіряє коректність інформації на слайді, який видно на рис. 3.3.

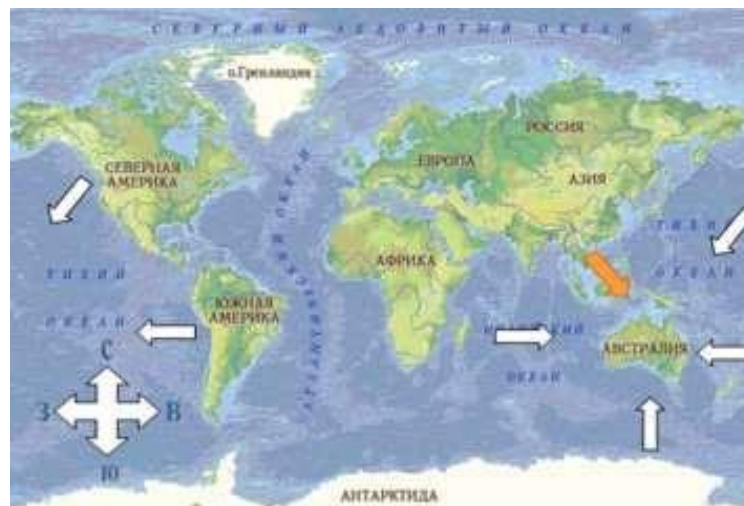

Рис. 3.3. Перевірка виконаного завдання III групи [61]

На етапі узагальнення знань учням пропонується застосувати дві інтерактивні вправи: «Закінчи речення» та «Поясни, чому? Або Чому та сталося?». Завданням вправи є перевірка знань, які школярі засвоїли під час уроку. Вчитель географії зачитує початок речення, а школярі повинні його продовжити.

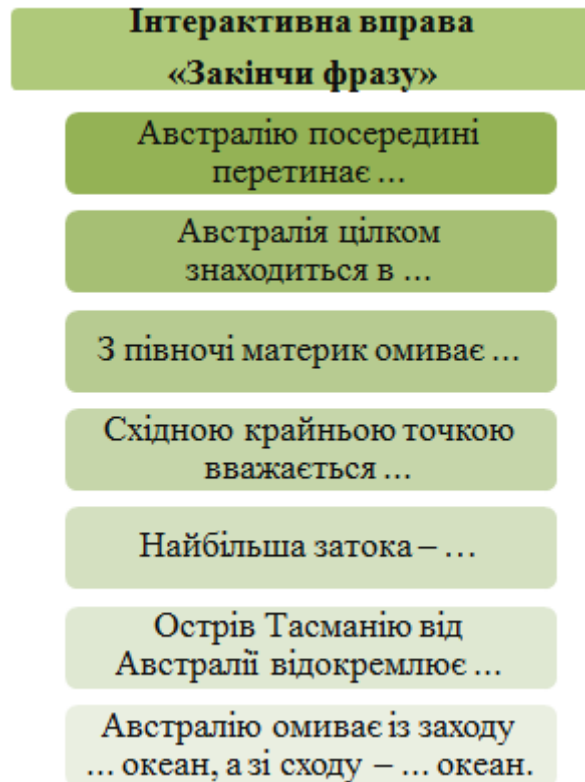

Рис. 3.4. Приклад інтерактивної вправи «Закінчи фразу» (складено автором за даними [61])

Далі вчитель пропонує учням попрацювати з картою. Вчитель озвучує ситуацію, а учні повинні пояснити, чому так сталося.

Під час виконання домашньої роботи Василь наніс на контурну карту Велику Австралійську протоку та півострів Тасманія, позначив море Карпентарія на півночі, затоку Арнемленд на півдні, мис Йорк на сході та Великий Бар'єрний риф вздовж західного узбережжя. Однак, він розмістив Бар'єрний риф в Атлантичному океані. Хоча робота була виконана дуже акуратно, Василь отримав оцінку «2». Як Ви вважаєте, чому так?

Рис. 3.5. Приклад інтерактивної вправи «Чому так сталося» (складено автором за даними [61])

На завершальному етапі уроку вчитель пропонує учням застосувати інтерактивну технологію «Мікрофон».

Вчитель задає питання учням: Сьогодні ви познайомилися з одним із найзагадковіших материків світу. Що вам запам'яталося найбільше?

Кожен учень по черзі бере в руку «уявний мікрофон» та розповідає, що саме йому запам'яталося найбільше, що не сподобалося у вивченні нового матеріалу, що хотів би ще дізнатися.

Рис. 3.6. Приклад інтерактивна вправа «Мікрофон»
(складено автором за даними [61])

Під час уроку географії у 7 класі на тему «Населення Австралії. Австралійський Союз» рекомендується застосовувати наступні ІМ та ТН. На етапі узагальнення знань учнів пропонується використовувати вправу «Закінчи фразу» та провести вікторину. Вчитель зачитує початок фрази, а учні мають ці фрази продовжити.

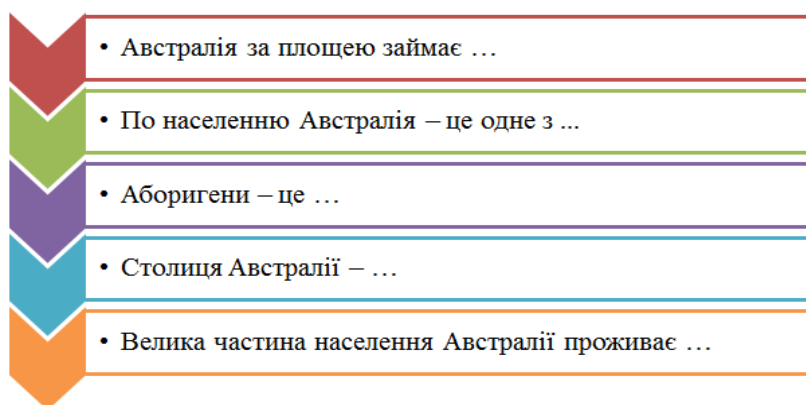

Рис. 3.7. Приклад інтерактивної вправи «Закінчи фразу» (складено автором за даними [61])

А після цього вчитель пропонує провести вікторину основним завданням якої є пригадати назву міст «Визначте назву міста».

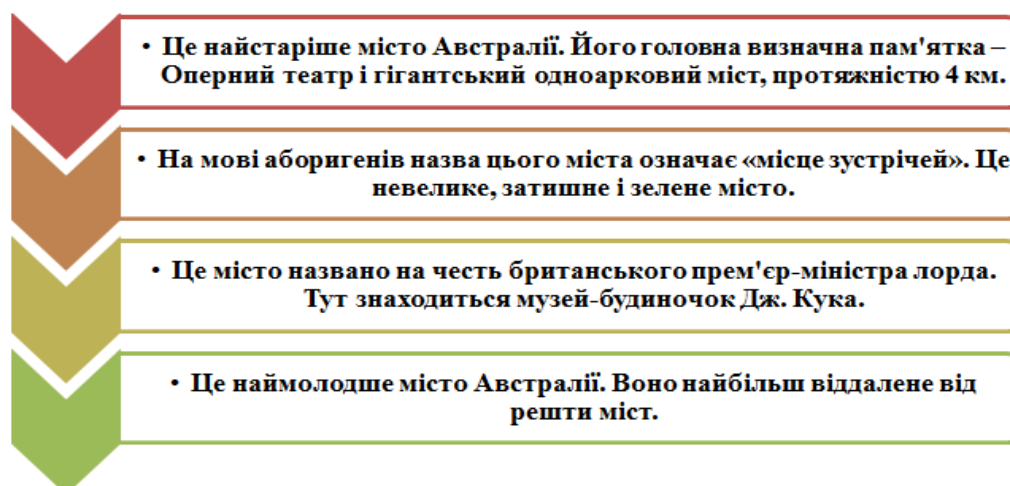

Рис. 3.8. Приклад завдання вікторини «Визначте назву міста»
(складено автором за даними [61])

На етапі підведення підсумків уроку вчитель пропонує учням домашнє завдання у формі проєктної роботи по групам (по 3 учня в одній групі).

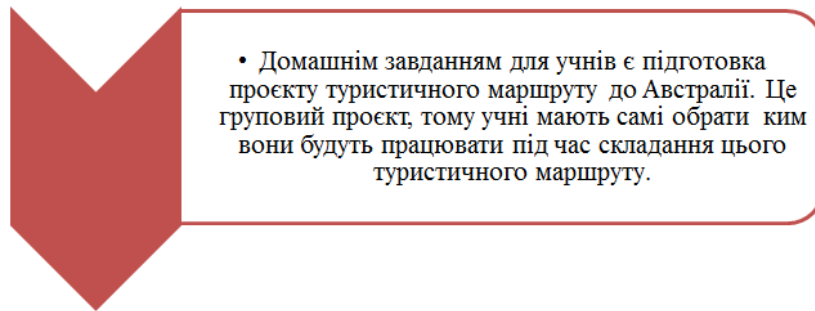

Рис. 3.9. Приклад інтерактивного завдання «проєктна робота» (складено автором за даними [61])

На уроці географії у 7 класі з теми «Природні зони Австралії. Органічний світ» пропонується використовувати такі ІМ і ТН: вікторину, мозковий штурм, групову роботу, провокаційну розповідь та тест на уважність. Приклади використання зазначених ІТН будуть представлені в плані-конспекті інтерактивного уроку географії для учнів 7 класу в наступних підрозділах.

3.2. Розробка інтерактивного уроку з географії для учнів 7 класу на тему: «Населення Австралії. Австралійський союз»

Мета уроку: ознайомити учнів із особливостями населення Австралії.

Завдання: закріпити знання про Австралійський Союз; дослідити розподіл населення, його національний склад та особливості економіки країни; розвивати вміння виділяти ключову інформацію; вдосконалювати навички роботи з картами та текстами; сформувати уявлення про культуру та духовні цінності Австралії.

Тип уроку: освоєння нової теми.

Форми роботи учнів: індивідуальна, групова, а також метод «перевернутий клас».

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Вчитель: Сьогодні у нас нестандартний урок – ми вирушимо в уявну подорож до іншої країни, щоб дізнатися більше про її населення та економічну

II. Перевірка домашнього завдання

Перевірка домашнього завдання у всіх учнів та повторення вивченого матеріалу. На попередньому уроці учні отримали завдання самостійно опрацювати матеріал з теми «Населення Австралії. Австралійський Союз» за допомогою інтерактивного методу «перевернутий клас».

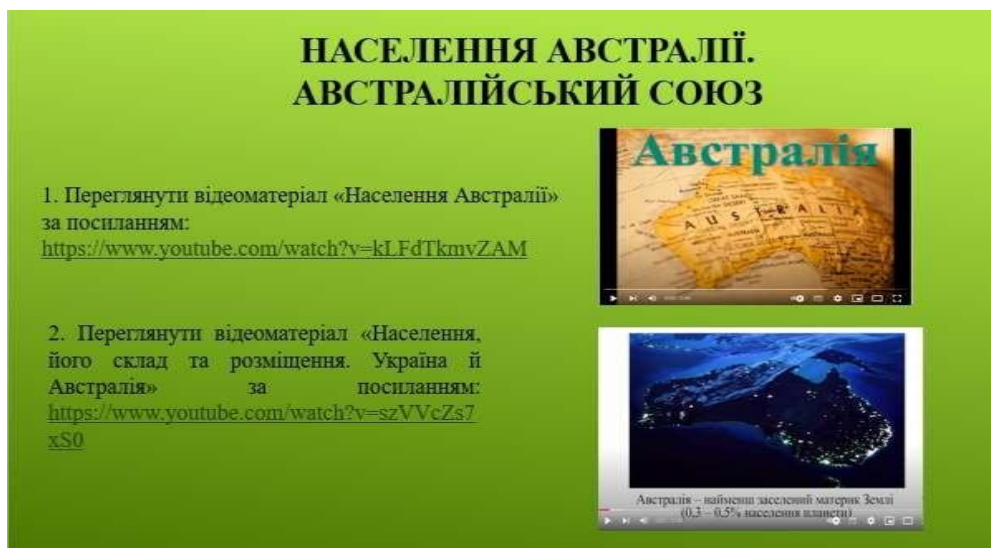

Рис. 3.10. Матеріали для підготовки до уроку на тему «Населення Австралії. Австралійський Союз» [61]

III. Актуалізація знань учнів

Вчитель: Австралія – це..? Давайте згадаємо, чим незвичайна Австралія?

3.1. Інтерактивна вправа «Закінчи речення ланцюжком»

1.	Австралія – це самий ... (низький материк)
2.	Австралія – це самий ... (посушливий континент)
3.	Австралія – це єдиний материк, на якому нема... (льодовиків, вулканів)
4.	Австралія – це самий єдиний материк, де збереглися примітивні ссавці... (яйцекладні та сумчасті)
5.	Найбільша на Землі гряда коралових рифів – ... (великий Бар'єрний риф) 2300 км.
6.	Найвища точка в Австралії –... (гора Косцюшко)
7.	Найнижча точка в Австралії – ... (озеро Ейр)
8.	Континент займає одну державу ... (Австралійський союз)

Рис. 3.11. Матеріали для інтерактивної вправи «Закінчи речення ланцюжком» (складено автором за даними [61])

2.2. «Мозковий штурм»

Подивіться на зображення: на них показані прапор і герб Австралії, а також монета.

Вчитель: Просить учнів розділіться за бажанням на дві команди. Прочитати запитання і дати на них відповіді.

- **Поясніть, чому на прапорі Австралії зображені біло-червоні лінії, зірки, а на гербі – тварини?**

- **Поясніть, чому на офіційній валюті Австралії – австралійському доларі зображено кенгуру?**

Рис. 3.12. Матеріали для проведення вправи «Мозковий штурм» (складено автором за даними [61])

2.3. *Завдання:* На основі вивчених вдома текстових і відеоматеріалів заповніть таблицю 3.2. «Склад населення Австралії».

Таблиця 3.2

Склад населення Австралії (складено автором за даними [61])

<i>Корінне населення (назва, кількість)</i>			
	<i>(назва етнічної групи, кількість)</i>	<i>(назва етнічної групи, кількість)</i>	<i>(назва етнічної групи, кількість)</i>

2.4. *Виступи з доповідями.*

Вчитель: Зараз запрошуємо учнів виступити з доповідями про історію заселення Австралії (вчитель оголошує прізвища та імена).

Назви доповідей:

- 1) «Цікаві факти про життя австралійських аборигенів»;
- 2) «5 головних причин, чому європейці хочуть жити в Австралії».

Вчитель: Традиції аборигенів, сформовані тисячоліттями, залишаються дуже стійкими. Навіть зараз аборигени, які працюють не лише на віддалених вівчарських фермах, але й у містах, під впливом якогось внутрішнього поклику вирушають зі своїми сім'ями в подорожі пустелею. Під час цих мандрів вони відмовляються від європейської їжі та одягу й певний час живуть за законами своїх предків.

Завдання: На контурній карті Австралії за допомогою стрілок позначте маршрути, якими аборигени потрапили до Австралії.

Рис. 3.13. Шляхи проникнення аборигенів до Австралії
(робота з картою) [61]

Інтерактивна вправа «Найбільші міста Австралії» (робота в групах)

Вчитель: Ми будемо знайомитись з великими містами Австралії у групах.

Завдання: Використовуючи матеріали підручника та додаткові ресурси, які ви вивчали вдома, кожна група має підготувати опис свого міста за таким планом:
1) географічне розташування; 2) дата заснування; 3) зовнішній вигляд міста.

Таблиця 3.3.

Географічна характеристика найбільших міст Австралії (складено автором за даними [61])

Велике місто	Опис
	

(продовження таблиці 3.3)

IV. Закріплення розглянутого матеріалу під час уроку.

Заселення Австралії почалося близько 40 тис. років тому, а перші європейці приїхали на континент у середині XVIII ст. Сучасне населення в основному складається з нащадків переселенців, тоді як корінні аборигени становлять лише 1% від загальної кількості. Австралійський Союз є єдиною країною на континенті, що належить до розвинених держав світу.

V. Домашнє завдання.

Повторити вивчений матеріал за параграфом підручника.

3.3. Приклади застосування інтерактивних технологій у позакласній роботі при вивченні розділу «Материки тропічних широт» шкільного курсу «Географія материків та океанів» (7 клас)

Сьогодні позакласна діяльність учнів у процесі вивчення природничих наук, зокрема курсу «Географія материків та океанів», відіграє важливу роль, адже вона сприяє всебічному розвитку школярів, розширенню їхнього світогляду та налагодженню взаємодії з однолітками, які також цікавляться географією.

Сучасні вчителі географії активно використовують різноманітні ІТ для

організації позакласної роботи, а самі форми діяльності також є інтерактивними.⁴⁷ До таких заходів належать, наприклад, «Географічний вечір», «Географічний брейн-ринг», «Що? Де? Коли?» та інші.

У зв'язку з цим нами була створена система позакласних заходів для учнів 7 класу з вивчення розділу «Материки тропічних широт», що включає використання інтерактивних навчальних технологій. Детальніше вона представлена в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

Можливості використання ІТ при вивченні розділу «Материки тропічних широт» шкільного курсу «Географія материків та океанів» (7 клас) у позакласній роботі (складено автором за даними [61])

Тема позакласного заходу	Форма позакласної роботи	Інтерактивна вправа, що буде застосовуватись	Мета застосування інтерактивної технології
«Подорож у тропіки Південної Америки»	Географічний КВК для учнів 7 класу	Робота у групах	Формування умінь учнів 7 класу взаємодіяти під час вирішення поставлених задач. Формування навичок виявляти причинно – наслідкові зв'язки, порівнювати, аналізувати, робити висновки. Виховання почуття колективізму, делікатності, вміння відстояти свою точку зору і чути думки інших. Розвиток уваги та мислення учнів. Проведення перевірки засвоєного матеріалу по темам розділу «Материки тропічних широт».
		Мозковий штурм у групах	Активізація знань учнів у процесі обговорення поставленого питання.

Африка	Географічний КВК для учнів 7 класу	Робота у групах	Формування умінь учнів 7 класу взаємодіяти під час вирішення поставлених задач. Виховання почуття колективізму, делікатності, уміння відстояти свою точку зору і чути думки інших.
		«Географічна розминка»	Розвиток уваги та мислення учнів.
		«Кросворд «Відкриття й дослідження Африки»	Проведення перевірки засвоєного матеріалу по темі «Африка».
		«Географічні загадки»	
		«Знайди ріки та озера Африки»	
		«Виправ помилки у посланні»	

3.4. Розробка сценарію позакласної роботи з учнями 7 класу «Географічний КВК» на тему «Ласкаво просимо до сонячної Африки»

Мета: повторити та узагальнити знання учнів з теми «Африка»; стимулювати їхній пізнавальний інтерес до географії; сприяти розвитку мислення та уяви; заохочувати допитливість, кмітливість і творчі здібності учнів 7 класу.

Матеріали та обладнання: карти з теми «Африка», глобус, атласи, таблиці, ноутбук і мультимедійний проєктор.

ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ПОЗАКЛАСНОГО ЗАХОДУ:

Представлення журі.

Конкурс 1: «Вгадай країну за описом».

Конкурс 2: «Африканська хмаринка загадок».

Конкурс 3: «Географічні виклики» (для капітанів).

Конкурс 4: «Африканські ідеї» (створення ментальної карти).

Конкурс 5: «Розгадай головоломку».

Конкурс 6: «Проклади морський шлях».

Конкурс 7: «Знайди та виправ помилки в посланні».

Підбиття підсумків географічного КВК.

Оголошення складу журі. *Конкурс 1: «Впізнай країну за зображенням».* (Команди по черзі відповідають якнайшвидше. Учитель записує результати на дошці. Переможцем стає команда, яка правильно визначить найбільшу кількість країн).

Таблиця 3.5.

Матеріал для проведення конкурсу «Вгадай-ка країну за картинкою» [61]

 <p>Єгипет</p>	 <p>Габон</p>
 <p>Конго</p>	 <p>Марокко</p>
 <p>Намібія</p>	 <p>Сенегал</p>

Конкурс 2: «Хмаринка загадок про Африку». Ведучий показує командам хмаринку тегів на екрані. При появі кожного тега відкривається віконце із запитанням. Команди дають відповіді на загадки. Перемагає команда, яка правильно розв'яже найбільшу кількість загадок.

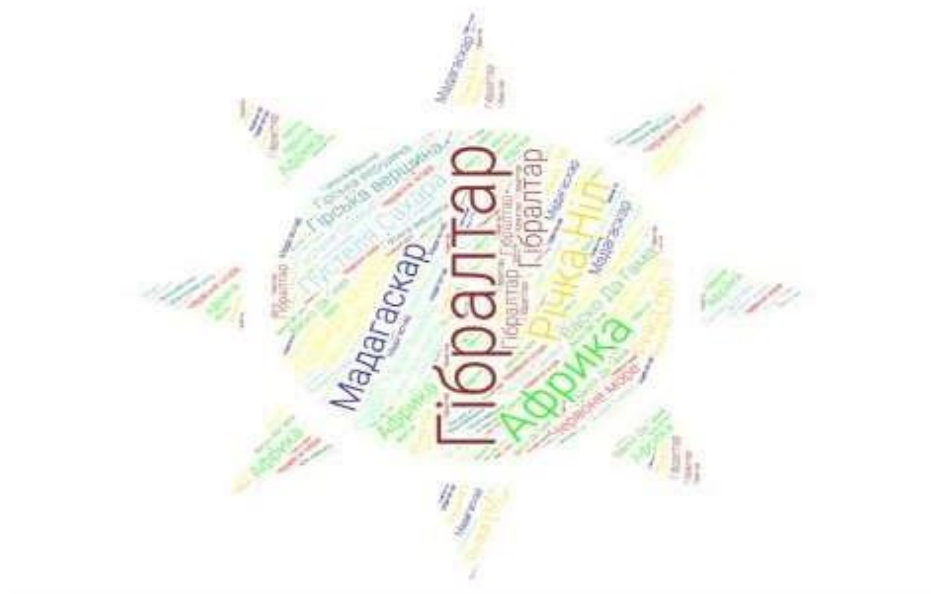

Рис. 3.14. Хмаринка тегів-загадок [61]

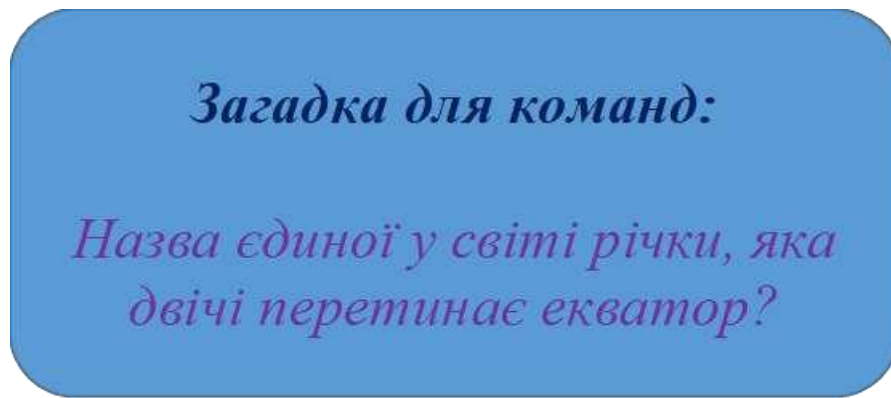

Рис. 3.15. Приклад візуалізації загадки для команд [61]

Таблиця 3.6

Матеріал для проведення конкурсу «Африканська хмаринка загадок»
(складено автором за даними [61])

1.	Назва єдиної у світі річки, яка двічі перетинає екватор?	(Річка Конго)
2.	Генрі Стенлі, виходець із відомої англійської сім'ї аристократів, став першим дослідником, який вивчав...?	(оз. Танганьїка)
3.	Велике озеро, яке розташоване у центральній частині пустелі Сахара?	(оз. Чад).
4.	Яку назву дав Бартоломеу Діаш мису Африки, який він обігнув під час свого мореплавства вздовж африканського континенту?	(Мис Доброї Надії).
5.	Яку назву носить великий острів, розташований біля берегів Африки?	(о. Мадагаскар).
6.	Яку назву носить найвища точка Африки?	(Кіліманджаро)
7.	Найдовшою річкою Африки, з якої за легендою вийшла цариця Клеопатра, є річка...?	(р. Ніл).
8.	Півострів Африки, який вважається одним із найнебезпечніших місць у світі, є...	(Сомалі).
9.	Країна Африки, яка на весь світ відома своїми блакитними та фіолетовими вулочками, є...	(Марокко).
10.	Раєм для дайверів, які відзначають найбагатший підводний світ, є...	(Чернове море).

Конкурс 3: «Географічні дуелі» (для капітанів). Ведучий запрошує капітанів команд до участі. Кожному з них по черзі ставлять запитання. Під час обдумування відповіді капітан має дивитися в очі опоненту й не кліпати. Якщо учасник кліпнув і не встиг відповісти правильно, бал переходить до команди суперника. Завдання – визначити, чи є твердження ведучого «Правдою» чи «Брехнею».

Таблиця 3.7

Матеріал для проведення конкурсу «Географічні дивоглядки»
(конкурс капітанів) (складено автором за даними [61])

1.	Відомий дослідник Стенлі став першим, хто був зацікавлений у поглибленні знань про Південну Африку.	(Брехня)
2.	У VI ст. до н.е. фінікійці були першими мореплавцями, які стали визначати обриси африканського материка на мапі.	(Правда)
3.	Червоне море є найтеплішим морем у світі, розташованим біля північно-східних берегів африканського континенту, із найбагатшим підводним світом.	(Правда)
4.	Канарські острови розташовані на південно-східних берегах африканського материка.	(Брехня)
5.	Середземне море включає в себе 7 морів та омиває Африку.	(Правда)
6.	Першим португальським мореплавцем, який спромігся обігнути материк із півдня та досягти берегів Індії, є Васко да Гама.	(Правда)
7.	Відповідно до легенди Канарські острови вважаються вершиною затопленого міфічного світу Атлантиди.	(Правда)
8.	Гібралтарська протока є каналом, що об'єднує Африку та Європу.	(Брехня)
9.	Гвінейська затока є великою затокою на північному узбережжі африканського континенту.	(Брехня)
10.	Муха цеце існує лише в Африці.	(Правда)

Конкурс 4: «Африканські ідеї» (створення ментальної карти). Ведучий:

«До нас звернувся початківець-мандрівник, який захоплюється культурою африканських народів, але часто все плутає. Він попросив ваші команди допомогти створити для нього «Карту-підказку» про Африку». Завдання для команд: скласти якомога повнішу ментальну карту для пана Забудька, щоб полегшити йому подорожі та вивчення Африки.

Результати роботи команд оцінюватимуть учитель разом зі своїм помічником, паном Забудьком.

Рис. 3.15. Приклад ментальної карти для мандрівника-початківця [61]

Конкурс 5: «Розгадай шифр». Учитель: Увага, команди! Для вас нове завдання! У таблиці приховані слова, що описують Африку. Ваше завдання - знайти їх.

Г	В	І	Н	Е	Й	С	Ь	К	А
І	З	А	Т	О	К	А	Н	Ю	Д
Б	Е	Г	Е	М	О	Т	Р	П	О
Р	А	К	С	А	Г	А	Д	А	М
А	Ф	Р	И	К	А	Е	С	Д	Н
Л	Е	М	У	Р	Д	О	Б	Р	А
Т	К	Д	А	Й	В	І	Н	Г	Д
А	П	І	Р	А	М	І	Д	А	І
Р	С	Е	Н	Е	Г	А	Л	О	Я
Г	І	Є	Н	А	Ц	Е	Ц	Е	Ф

Рис. 3.16. Матеріал для проведення конкурсу «Розшифруй головоломку»

(Гібралтар, гієна, лемур, бегемот, Африка, Мадагаскар, Гвінейська затока, піраміда, дайвінг, Добра Надія, Сенегал, цеце) (складено автором за даними [61])

Конкурс 6: «Проклади морський маршрут». (Потрібно знайти річки та озера Африки й показати їх на карті). Учитель по черзі називає кожному учаснику команди назву річки чи озера, розташованих на африканському континенті. Завдання учасників – якнайшвидше знайти та вказати ці географічні об'єкти на карті. Якщо гравець не може впоратися із завданням, право відповіді переходить до суперника, який може отримати додатковий бал для своєї команди.

Конкурс 7: «Мозковий штурм» (групова робота з елементами рольової гри та проблемного навчання). Учитель: Уявіть, що ви мореплавці, які вперше ступили на берег Африки. Перед вами невідома земля, яку треба дослідити, адаптуватися до нових умов і навчитися жити на місцевості. Обговоріть у групі, які труднощі можуть виникнути, та складіть покроковий план їх подолання.

Наприклад: «Якщо я побачу слона серед дерев, швидко втечу й залізу на найближче дерево».

Конкурс 8: «Знайди та виправ помилки».

Ведучий надає кожній команді текст із географічними помилками. Завдання учасників – знайти ці помилки та правильно виправити текст. Перемагає команда, яка найкраще впорається із завданням.

Лист-послання для I команди. Конго – одна з найбільших річок світу, що розташована у східній частині Північної Америки. Її витoki знаходяться на Східноафриканській низовині неподалік гори Кіліманджаро. Річка перетинає територію Південної Америки і впадає в Ла-Манш. Вона має унікальну особливість: двічі перетинає екватор, тому є повноводною весь рік. У сезон дощів річка виходить з берегів і затоплює Каїр. Живлення Конго забезпечується таненням льодовиків і снігів. На своєму шляху вона приймає численні притоки, найбільшою з яких є Фіолетовий Ніл, що вважається найдовшою і найповноводнішою річкою у світі. Місцеві мешканці використовують річку для рибальства і судноплавства.

Лист-послання для II команди. Гори Атлас розташовані на заході Африки. Це найстаріші й частково зруйновані гори, що утворилися ще в палеоліті. На сході Атлас омивається Атлантичним океаном, а на заході межує з Малими рівнинами. Найвищою точкою гір є вершина Тубкаль, яка підіймається на висоту 8848 метрів.

Місцеві жителі пишаються життям поблизу цих гір, оскільки мають стабільну роботу: видобувають золото і алмази, які потім обробляють і продають. Гірські схили вкриті баобабами і ялинковими кущами, серед яких можна побачити вовків, горил, слонів і короткошиїх жирафів.

Підведення підсумків географічного KBK. Після підрахунку балів визначаються результати кожної команди та оголошуються переможці.

3.5. Переваги та недоліки застосування інтерактивних технологій у процесі вивчення шкільного курсу географії «Материків та океанів» для 7 класу

В умовах сучасної освітньої парадигми ІТ мають важливе значення для ефективного викладання шкільних дисциплін, зокрема курсу «Географія материків та океанів». Однак на сьогодні недостатньо вивчено й не визначено оптимальний набір ІМ і технологій, які найбільше сприяють засвоєнню географічного матеріалу учнями. Також постають питання щодо підготовки вчителів до використання цих технологій і їх інтеграції в навчальний процес.

Закон України про освіту та навчальна програма з географії для 6-9 класів передбачають, що інтерактивні методи є важливою складовою сучасної освітньої системи, оскільки вони роблять навчання більш цікавим та ефективним.

Пандемія COVID-19 стала серйозним викликом для освітньої системи, змушуючи педагогів шукати альтернативні підходи до навчання, адже звичайне викладання в класах стало неможливим. У цій ситуації інтерактивні методи навчання показали свою ефективність, і цей досвід став корисним у 2022 році, коли через активну фазу війни Росії проти України багато шкіл завершували навчальний рік дистанційно.

Такий підхід забезпечує активну взаємодію і діалог між учасниками навчального процесу, що сприяє атмосфері співпраці та спільної роботи. Головною метою стає не лише передача знань, а й усвідомлення важливості співпраці та взаєморозуміння між людьми.

Рис. 3.17. Переваги застосування ІТ у процесі вивчення шкільного курсу географії «Материка та океани» для 7 класу (складено автором за даними [25, 32])

Використання ІМН має такі переваги:

Підвищення зацікавленості – ІМ роблять уроки більш динамічними та захопливими, стимулюючи інтерес учнів до географії.

Активізація навчальної діяльності – учні активно беруть участь у процесі, працюючи в групах, виконуючи практичні завдання та залучаючись до обговорень, що підвищує їхню мотивацію до навчання.

Поглиблення розуміння матеріалу – інтерактивні вправи, як-от картографічні завдання, проекти та дослідження, допомагають краще засвоювати складні географічні поняття.

Розвиток критичного мислення – обговорення, аналіз даних та практичні задачі стимулюють учнів до критичного аналізу інформації та формування власної думки.

Поліпшення соціальних навичок – робота в групах і спільне виконання завдань сприяють розвитку комунікаційних навичок, вміння співпрацювати та знаходити компроміси.

Індивідуалізація навчання – ІТ дозволяють враховувати індивідуальні особливості кожного учня, допомагаючи адаптувати навчання до різних стилів сприйняття інформації.

Ці переваги роблять навчальний процес більш продуктивним та цікавим для учнів, сприяючи глибшому розумінню географічного матеріалу.

Рис. 3.18. Недоліки застосування ІТ у процесі вивчення шкільного курсу географії «Материка та океани» для 7 класу (складено автором за даними [25, 32])

Попри численні переваги, застосування ІТ на уроках географії має й певні недоліки:

Витрати часу на підготовку – ІМ вимагають значної підготовки як від учителя, так і від учнів, що може забирати більше часу, ніж традиційні підходи.

Технічні складнощі – для ІН потрібне відповідне технічне обладнання, якого може не вистачати в школах або яке може потребувати додаткового навчання для роботи з ним.

Перевантаження учнів – активна участь та групова робота можуть вимагати від учнів більше зусиль, що інколи призводить до перевтоми та втрати концентрації.

Нестабільність результатів – ефективність ІМ залежить від рівня залученості учнів і їхньої готовності працювати в групах, що не завжди гарантує рівень засвоєння матеріалу.

Можливість конфліктів у групах – робота в команді іноді призводить до конфліктів між учнями, що може впливати на атмосферу уроку та якість навчання.

Обмеженість у проведенні оцінювання – через акцент на взаємодії та активності учнів складніше об'єктивно оцінити їхні індивідуальні знання та досягнення.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши сучасну психолого-педагогічну літературу, було визначено сутність та зміст поняття «ІН», а також його принципи та особливості впровадження в освітній процес. Встановлено, що існує кілька підходів до визначення цих термінів. На основі узагальнення частини з них автор запропонував такі визначення: «ІН» - це процес, заснований на спілкуванні між учнями та вчителем, який базується на особистісно-орієнтованому, компетентнісному та діяльнісному підходах, де кожен учасник активно залучений до вирішення проблем. «ІТ» - це методика, яка сприяє активній взаємодії між учасниками навчального процесу на основі співпраці та творчості, використовуючи різноманітні інтерактивні методи, прийоми та форми навчання.

Досліджено специфіку використання ІТ при викладанні географії у школі, і встановлено, що під час вивчення курсу «Географія материків та океанів» у 7 класі вчитель може застосовувати різні методи ІН. Існує багато класифікацій таких методів, серед яких: технології кооперативного навчання, технології колективно-групової роботи, технології ситуативного навчання, а також технології обговорення дискусійних питань.

На сучасних уроках географії у 7 класі передбачено використання різних форм навчальної діяльності учнів через інтерактивну взаємодію. Серед них: проблемне навчання, самостійні роботи, моделювання, семінари, уроки-казки, уроки-ігри, уроки-подорожі, конференції та інші формати.

На основі виявлених проблем у використанні ІТ під час викладання курсу «Географія материків і океанів» у 7 класі та результатів анкетування вчителів географії щодо їхньої готовності застосовувати такі методи, були розроблені методичні рекомендації. Вони включають: 1) врахування інтересів і вікових особливостей учнів 7 класу; 2) дотримання принципів інтерактивного навчання (зворотний зв'язок, концентрація уваги, систематичність, самовираження на уроках тощо); 3) створення комфортного та розвивального середовища на уроці; 4) інтеграцію різних навчальних дисциплін для оптимізації тривалості уроку.

Серед шкільних вчителів найбільш поширеними інтерактивними технологіями є «мозковий штурм», проєктна діяльність, дискусії, евристичні

бесіди та вправа «Карусель». Однак педагоги відзначають ряд труднощів: значний час на підготовку уроків і навчальних матеріалів, потребу в освоєнні та застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій, а також брак часу для проведення якісних уроків географії з використанням інтерактивних методів.

На основі аналізу нормативних документів, сучасної психолого-педагогічної та методичної літератури було розроблено систему уроків і позакласних заходів для курсу «Географія материків та океанів» із використанням інтерактивних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Атаманчук І. М. Інтерактивні технології навчання в сучасній школі / І. М. Атаманчук. — Полтава: ДОН ПДОО, 2016. — 69 с. [Електронний ресурс]. Доступ: <https://naurok.com.ua/naukova-robota-interaktivni-tehnologi-navchannya-v-suchasniy-shkoli-145469.html>.
2. Андрущенко Н. О. Формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічного профілю засобами інтерактивних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. — Вінниця, 2011. — 19 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: навчальний посібник. — 7-е вид., перероб. і доп. — Київ: Либідь, 2018. — 848 с.
4. Богданова О. К. Інноваційні підходи до викладання біології / О. К. Богданова. — Київ: Видавнича група «Основа», 2003. — 128 с.
5. Будник О. Б. Вивчення соціально-комунікативної готовності майбутніх фахівців до соціально-педагогічної діяльності. Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2019. [Електронний ресурс]. Доступ: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp161/budnik_o.b..pdf.
6. Будник О. Б. Технології соціально-педагогічної діяльності в початковій школі: методичний супровід навчального спецкурсу / Педагогічний інститут; Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. — Івано-Франківськ, 2014. — 64 с.
7. Викладання географії в умовах впровадження Державного стандарту базової та повної освіти: методичний посібник [Електронний ресурс]. Доступ: <https://naurok.com.ua/metodichniy-posibnik-vikladannya-geografi-v-umovah-vprovadzhennya-derzhavnogo-standartu-bazovo-ta-povno-osviti-231023.html>.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 слів / за ред. В. Т. Бусела. — Київ: Перун, 2017. — 1728 с.
9. Верн Ж. Діти капітана Гранта / пер. І. Базилянська; ілюстр. Н. Козлова. — Харків: Школа, 2017. — 560 с.
10. Бойко В. М. Географія материків і океанів: підручник для 7 класу

загальноосвітніх навчальних закладів / В. Бойко, С. Міхелі. — Київ: Зодіак-ЕКО⁶², 2007. — 288 с.

11. Впровадження сучасних технологій навчання географії у шкільній, вищій, післядипломній освіті: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. — Полтава: ПОІППО, 2006. — 130 с. [Електронний ресурс]. Доступ: <http://poippro.pl.ua/file/book/romanec.pdf>.

12. Географія. Програми для 6–9 класів ЗНЗ. Освітній портал «Освіта.Уа», 2017. [Електронний ресурс]. Доступ: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56127/>.

13. Географія 6–9 клас. Довідник для абітурієнтів та школярів / Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р. — ТОВ «ЛІТЕРА ЛТД».

14. Географія. 6–9 клас — інформаційно-комунікаційний супровід до кожного уроку / Гавриш І. В., Гога С. С., Грінченко О. І., Садкіна В. І., Холтобіна О. У., Цацко О. П. — Науково-педагогічний проєкт «Інтелект України».

15. Готуймося до географії: методичні матеріали [Електронний ресурс]. Доступ: <https://geografiamozil2.jimdofree.com/>. Голодюк Л. Як навчити учнів спілкуватися на уроці / Л. Голодюк. — Рідна школа. 2001. № 9. С. 18–22.

16. Грабовський А. ІТ навчання в підготовці майбутніх вчителів хімії / А. Грабовський. — Шлях освіти, 2007. — № 3 (45). — С. 35–47.

17. Гришко І., Іванова В., Непша О., Тамбовцев Г. Методичні підходи до формування географічних знань як компоненту предметної географічної компетентності учнів загальноосвітніх шкіл. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах [Електронний ресурс]. Доступ: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/68/part_1/34.pdf.

18. Давидов М. О. Психологія у професійній діяльності: навчальний посібник. — Харків: Основа, 2017. — 224 с.

19. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. — 3-тє видання, виправлене. — Київ: Академвидав, 2015. — 352 с.

20. Добрінова К. С., Кириченко Р. В. Комунікативна культура майбутніх педагогів-дизайнерів. Економіка інноваційної діяльності підприємств, 2019. — № 3. — С. 681–682.

21. Дусь Н. А. Формування культури педагогічного спілкування у студентів гуманітарно-педагогічного коледжу: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти. — Вінниця, 2008. — 298 с.

22. Інноваційні технології навчання: навчальний посібник для студентів / [Колектив авторів; відп. ред. Бахтіярова Х. Ш.; наук. ред. Арістова А. В.; упорядник словника Волобуєва С. В.]. — Київ: НТУ, 2017. — 172 с.

23. Інтерактивні методи навчання. Освітній портал «Педрада» [Електронний ресурс]. Доступ: <https://www.pedrada.com.ua/article/2316-interaktyvni-metody>.

24. ІТ навчання: теорія, практика, досвід: методичний посібник / Автор-укладач О. Пошетун. — Київ, 2001. — 250 с.

25. Коваль Т. І., Кочубей Н. П. ІТ навчання іноземних мов. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки, 2011. — № 7. — С. 160–163.

26. Кобернік С. Г. Географія: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. — Київ: Грамота, 2015. — 288 с.

27. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: дис. доктора пед. наук: 13.00.04. — Умань, 2011. — 512 с.

28. Коваль О. Є. Тематичний словник-довідник з психології та педагогіки. — Тернопіль: ТНЕУ, 2013. — 138 с.

29. Кондратюк В. Л., Волос М. М., Бабин І. І. Основні тенденції розвитку систем освіти та освітніх технологій у світовій педагогічній практиці. — Відкритий урок, 2002. — № 5–6.

30. Криловець М. Г., Ісаєва Г. М., Кравчук О. П. Інтерактивне навчання географії, 7 клас. — Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2014. — 275 с. Куделя Л. А. Використання інтерактивних технологій на уроках географії. Інформаційно-методичний посібник / Л. А. Куделя. — Фастів: ДОН КДОА, 2016. 23 с.

31. Лаврук М. М. Посібник для студентів із методики навчання географії, що охоплює практичну та самостійну роботу. — Львів: ЛНУ ім. Івана Франка,

2015. — 136 с.

32. Мельник В. В. Технології організації інтеракції в освітньому процесі. — Управління школою, 2006. — № 23 (133). — С. 15–35.

33. Мельник В. В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації. — Управління школою, 2006. — № 13. — С. 15–34.

34. Модельна програма «Географія. 6–9 класи» для загальноосвітніх шкіл. Автори: Запотоцький С. П., Карпюк Г. І. та інші. Доступ: <https://drive.google.com>.

35. Модельна програма «Географія. 6–9 класи» від авторів Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р. та інші. Доступ: <https://mon.gov.ua>.

36. Навчальна програма з географії для 6–9 класів у загальноосвітніх школах, затверджена наказом МОН № 804 від 07.06.2017. Доступ: <https://mon.gov.ua>.

37. Програма «Географія» для 5–9 класів, розроблена за вальдорфською методикою. Автори: Скрига Н. Г., Бондаренко-Губаніщева Н. А. та інші.

38. Програма «Географія. 6–9 класи» у рамках проєкту «Інтелект України». Автори: Гавриш І. В., Гога С. С., Свір Н. В. Доступ: <https://vseosvita.ua>.

39. Офіційний сайт МОН України, ресурс із доступом до нормативних документів та навчальних програм: <https://mon.gov.ua>.

40. Наказ МОН України № 804 від 07.06.2017 про затвердження програми «Географія (6–9 класи)». Доступ: <https://mon.gov.ua>.

41. Падалко О. В. Сучасний урок із застосуванням ІТ у навчанні. — Журнал «Географія», 2015. — № 11 (279). Доступ: <http://journal.osnova.com.ua>.

42. Паршук С. М., Круглова Н. С. Педагогічна комунікація як частина професійної ідентичності майбутніх учителів початкової школи. — Журнал «Педагогічні науки», 2015. — № 5 (49). — С. 318–325.

43. Педагогічні технології в підготовці вчителів: посібник під редакцією І. Ф. Прокопенка. — Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. — 457 с.

44. Пестушко В. Ю., Уварова Г. Ш. Географія: підручник для 7 класу. — Київ: Генеза, 2015. — 272 с.

45. Пометун О., Пироженко О. ІТ навчання: теорія та практика. — Київ: Просвіта, 2002. — 136 с. Пометун О. І. ІТ: теорія і методика / О. І. Пометун, Н. С.

Побірченко, Г. І. Коберник, О. А. Комар. — Умань-Київ: УДПУ, 2008. 94 с.

46. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. Доступ: <https://zakon.rada.gov.ua>.

47. Сердюк Т. В. ІТ навчання суспільних дисциплін як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.09. — Кривий Ріг, 2010. — 20 с.

48. Сергеева В. Педагогічна комунікація в системі «учитель – учні» та її виховна цінність. — Педагогічний часопис Волині, 2015. — № 5. — С. 57–63.

49. Смаковський Ю. В. Педагогічна культура вчителя як наукова проблема. — Вісник Дніпропетровського університету ім. А. Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія», 2016. — № 2 (12). — С. 290–294.

50. Смірнова І. ІТ як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках географії. — Рідна школа, 2014. — № 10. — С. 56–59.

51. Стребна О. В., Соценко А. О. Інтерактивні методи навчання в початковій школі. — 5-е вид. — Харків: Основа, 2019. — 174 с.

52. Староста В. І. Методи інтерактивного навчання: сутність, класифікація. — Науковий вісник Миколаївського нац. університету ім. В. Сухомлинського. Серія «Педагогічні науки», 2018. — № 2 (61). — С. 256–262.

53. Трегубенко О. М. Методика викладання географії: навч. посіб. — Луганськ: Вид-во «ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2013. — 340 с.

54. Топузова О. М. Концепція навчання географії України в школі / за ред. О. М. Топузова та О. Ф. Надтоки. — Київ: Конві Прінт, 2018. — 56 с.

55. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. — Одеса: Астропринт, 2005. — 632 с.

56. Філатова І. Комп'ютер на уроці географії. — Географія в школі, 2001. — № 2. — С. 51–53.

57. Український педагогічний словник / за ред. С. У. Гончаренка. — Київ: Либідь, 2017. — 376 с.

58. Український освітній проєкт «На урок». [Електронний ресурс]. Доступ: <https://naurok.com.ua>.

59. Фрацюк В. А. Діагностика готовності педагогів до професійного

саморозвитку. — Наука і освіта, 2016. — № 10. — С. 189–194.

60. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів. — Київ: Магістр-S, 1998. — 200 с.

61. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії: підручник. — Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. — 444 с.

62. Шиліна С. Компетентнісний підхід у викладанні географії. — Аналітична доповідь, Миколаїв, 2010. — 32 с.

63. Шкуренко А. В. Педагогічна комунікація в педагогічній освіті. — Уманський держ. педагогічний університет ім. Павла Тичини, 2017. [Електронний ресурс]. Доступ: <https://dspace.udpu.edu.ua>.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

для вчителів географії закладів загальної середньої освіти
«Моя готовність як педагога загальноосвітнього закладу
використовувати інтерактивні технології навчання в освітньому
процесі під час викладання шкільного курсу географії»

Шановні колеги!

Просимо Вас взяти участь в опитуванні з метою визначення готовності сучасних педагогів-географів закладів загальної середньої освіти використовувати у своїй діяльності інтерактивні технології навчання під час викладання шкільного курсу географії.

Вашій увазі пропонується 12 питань та варіанти відповідей. Біля відповіді, яка найбільше Вам імпонує, треба поставити «+» або «✓», або вкажіть свою власну відповідь.

ПІБ	
Вік	
Стать	
Стаж роботи	
Посада	

1. Чи цікавитеся Ви застосуванням сучасних педагогічних інновацій у сфері загальної середньої освіти?

- А) Так, звичайно.
- Б) Час від часу.
- В) Ні, не цікавлюся.

2. Чи володієте Ви достатньою інформацією про сучасні інноваційні технології та методики навчання та розвитку учнів?

- А) Так, звичайно.
- Б) Частково відомі.
- В) Ні, не відомі.

3. Чи вивчаєте Ви передовий педагогічний досвід використання педагогічних інноваційних технологій в роботі з учнями на уроках шкільного курсу географії?

- А) Так, звичайно.
- Б) Час від часу.

В) Ні, не вивчаю і не цікавлюся.

4. Чи маєте Ви досвід творчого та оптимального застосування інтерактивних технологій навчання у своїй практичній діяльності з учнями, що вивчають шкільний курс географії?

А) Так, звичайно.

Б) Частково маю.

В) Ні, не маю.

5. Які інтерактивні технології навчання та методики роботи з учнями Ви застосовуєте в освітньому процесі в закладі загальної середньої освіти?

1. _____
2. _____
3. _____

6. Який Ваш найбільш улюблений інтерактивний метод навчання учнів на уроках географії, у позаурочній діяльності? Чому?

7. Які, на Вашу думку, ключові переваги використання інтерактивних технологій навчання під час викладання учням шкільного курсу географії?

1. _____
2. _____
3. _____

8. Які, на Вашу думку, головні недоліки у використанні інтерактивних технологій навчання під час викладання учням шкільного курсу географії?

1. _____
2. _____
3. _____

9. Якими професійними компетентностями, на Вашу думку, повинен володіти сучасний педагог?

1. _____
2. _____
3. _____

10. Чи відчуваєте Ви потребу у власному професійному вдосконаленні щодо застосування педагогічних інновацій в освітньому

процесі закладу загальної середньої освіти?

А) Так, звичайно.

Б) Частково відчуваю.

В) Ні, не відчуваю.

11. Як Ви оцінюєте власну готовність до застосування інтерактивних технологій навчання в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти?

А) Повністю готовий (а).

Б) Частково готовий (а).

В) Не готовий (а).

12. Які з методичних заходів Ви вважаєте найбільш доцільними та ефективними для вдосконалення Вашої інноваційної компетентності щодо застосування інтерактивних технологій навчання під час викладання шкільного курсу географії?

А) _____

Б) застосування методичних заходів є недоцільним;

В) я не відвідую / не зацікавлена у відвідуванні методичних заходів для педагогічних працівників.

Додаток Б
ПЛАН-КОНСПЕКТ
ІНТЕРАКТИВНОГО УРОКУ ГЕОРГАФІЇ ДЛЯ УЧНІВ 7 КЛАСУ
НА ТЕМУ: «ПРИРОДНІ ЗОНИ АВСТРАЛІЇ. ОРГАНІЧНИЙ СВІТ»
курс «Географія материків та океанів» 7 клас.

Мета заняття: ознайомлення учнів 7 класу із природними зонами Австралії та надання їм точної характеристики; розкриття особливостей флори та фауни австралійського материка; виявлення причин своєрідності органічного світу материка Австралія; продовження формування вмінь та навичок учнів 7 класу роботи з картою, підручником та додатковими матеріалами.

Завдання: розвивати пізнавальні інтереси учнів 7 класу; розвивати увагу, логічне та критичне мислення; стимулювати в учнів бажання розширити свій кругозір; розвиток навичок виявлення причинно-наслідкових зв'язків, порівняння, аналізу, узагальнення та формулювання висновків; виховувати в учнів чесність, уміння об'єктивно оцінювати власні знання і знання своїх товаришів; виховувати почуття колективізму, делікатності, уміння відстоювати власну думку і вислуховувати думки інших.

Тип заняття: інтерактивний; урок-дослідження.

Методи: бесіда; пояснення; ілюстративний; демонстраційний; самостійна робота; робота в групах.

Форми організації пізнавальної діяльності: індивідуальна; фронтальна; групова.

Матеріали та обладнання: фізична карта Австралії; карта «Природні зони світу»; атласи для 7 класу; ноутбук; мультимедійний проєктор; підготовлена презентація; картки з новими географічними термінами; картки із завданнями для команд; роздатковий матеріал; картки із питаннями для вікторини; «золоті зірки» - фішки-бали.

ХІД УРОКУ

1. Організаційний момент.
2. Перевірка домашнього завдання.
 - 2.1. Проведення «Вікторини знань».
3. Активізація знань учнів.
 - 3.1. Інтерактивний прийом «Мозковий штурм».
4. Повідомлення теми та мети уроку.
5. Вивчення нового матеріалу.
 - 5.1. Робота з картою.
 - 5.2. Робота у групах.
 - 5.3. Перевірка виконаного завдання.
6. Узагальнення і систематизація знань. Рефлексія.
 - 6.1. Розповідь-провокація.
 - 6.2. Тест на уважність.
7. Підсумок уроку. Оцінювання.
8. Домашнє завдання.
- 1. Організаційний момент.**

(Привітання, визначення присутніх та відсутніх дітей на уроці географії).

- 2. Перевірка домашнього завдання.**
- 2.1. «Вікторина знань».**

Вчитель: А зараз, дорогі учні, давайте із вами перевіримо, наскільки гарно ви познайомилися із таким чудовим материком як Австралія? Проведемо цікаву «Вікторину знань» (учитель дістає картки із питаннями вікторини та зачитує їх учням. За кожну правильну відповідь учень отримує фішку у формі золотої зірки).

- Показати на карті найдовшу річку Австралії?
- Що таке крики?
- Яка назва найбільшої притоки найдовшої ріки Австралії (показати на фізичній карті)?
- Що таке «мертве серце Австралії»?

- Чи існують в Австралії льодовики? Чому?
- Чому Австралія відома як найсухіший материк?

3. Активізація знань учнів.

Вчитель: Учні, у нас із вами сьогодні незвичайний урок...Ми разом із вами відправимося у захоплюючу подорож до Terra Incognita та станемо справжніми дослідниками унікального царства природи Австралії.

Давайте послухаємо уривок із книги видатного письменника Жуля Верна «Діти капітана Гранта» про цей незвичайний край! *(учитель зачитує урок із книги):*

«Цей край – найцікавіший на всій земній кулі! Його виникнення, рослини, тварини, клімат – все це дивувало, дивує і ще здивує вчених усього світу. Материк, де дерева щорічно втрачають не листя, а кору; де листя звернені до сонця не поверхнею, а ребром, і не дають тіні; де дерева низькорослі, а трави гігантської вишини; де тварини незвичайні; де у чотириногих є дзьоби, наприклад, у єхидни і качкодзьоба; де у стрибуна кенгуру лапи різної довжини...Найхімерніша, найнелогічніша країна з усіх, які коли-небудь існували! Земля парадоксальна, спростовує закони природи...».

3.1. Інтерактивний прийом «Мозковий штурм»

Вчитель: Ви уважно слухали уривок про Австралію. Діти, як ви гадаєте, що саме, на вашу думку, міг описувати Жюль Верн? *(автор описував унікальну природу Австралії).*

(Учні 7 класу висловлюють свої власні припущення, що саме Паганель описував, що на уроці вони будуть вивчати природні зони материка Австралія).

4. Повідомлення теми та мети уроку.

Вчитель: Діти, ви вірно припустили, що темою нашого уроку сьогодні буде «Природні зони Австралії. Органічний світ».

(Вчитель вмикає проєктор із демонструє Слайд №1 презентації із назвою теми уроку. Потім вмикає Слайд № 2 із віршом про Австралію)

Вчитель: Давайте зачитаємо уривок із вірша про природу австралійського материка: Синій-синій океан, Кенгуру стрибучий, Швидкий-швидкий бумеранг І квітка пахуча. Яскраво світить у височині Золотєє Сонце, Бумеранг летить до мене (Він завжди вернеться). Розтискаю свій кулак, Руку підставляю: Ось він, ось він – бумеранг! Все одно зловлю я. Страус весело біжить, Тінь коротше стала. А на гілках солодко спить Маленький коала.

Вчитель: Ми продовжуємо із вами вивчати у всій своїй величі і красі, чарівний, а часто й екзотичний світ Австралії. І сьогодні на уроці ви зустрінетеся віч на віч із цим незвичайним континентом, його природою – самобутньою та неповторною.

5. Вивчення нового матеріалу.

Вчитель: Людина завжди для себе відкриває всю красу планети під час подорожей. Відомо, що будь-яка експедиція, подорож починається з вивчення карти. Тому пропоную вам, юні дослідники Австралії, звернути увагу на карту «Природні зони світу».

5.1. Робота з картою.

(Вчитель ставить питання учням):

1) Що ж таке «природна зона»?

2) Перерахуйте основні компоненти природного середовища. Давайте згадаємо, в якій послідовності треба характеризувати природну зону?

3) *(Відповіді учнів: географічне положення, рельєф, клімат, внутрішні води, ґрунти, рослинний і тваринний світ).*

4) Чому ми характеризуємо природну зону саме у названій вами послідовності?

(Відповіді учнів: У природній зоні компоненти природи перебувають у тісному взаємозв'язку. Наприклад, клімат залежить від географічного положення та рельєфу).

Вчитель: Давайте уважно розглянемо карту «Природні зони світу». Назвіть, у яких природних зонах знаходиться Австралія?

(Учні, роздивляючись карту, дають свої відповіді)

5.2. Рольова гра «Юні дослідники» (робота у групах).

Вчитель: Зараз я пропоную вам, юні дослідники, провести дослідження деяких куточків природи австралійського материка. Тому для цього вам необхідно самостійно розподілитися на 4 експедиції та самостійно визначитися із їх складом *(учні самостійно діляться на 4 групи та пересаджуються у класі)*.

Чудово, зараз ви сформували експедиції, самі вирішили, кому ви довіряєте і з ким саме хотіли б разом подорожувати незвіданими стежками Австралії.

Тепер, підійдіть-но до мене по одному представнику від кожної експедиції та отримайте конверти із завданнями. У конвертах:

I група – «Дослідження твердолисних вічнозелених лісів і чагарників»;

II група – «Перемінно-вологі тропічні ліси»;

III група – «Савани та рідколісся»;

IV група – «Зона пустель та напівпустель».

Вчитель: Під час експедицій всі мандрівники свої спостереження фіксують у похідних щоденниках. Ми також будемо ними користуватися сьогодні. Перед кожним із вас на партах лежать схеми.

Вам слід визначитися із напрямком вашого дослідження:

1) Кліматолог Завдання:

За допомогою карти «Кліматичні пояси та області світу» та карти «Природні зони світу» визначити, в яких кліматичних поясах знаходиться природна зона Австралії.

2) Ґрунтознаєць Завдання:

За допомогою проведення порівняння карт «Ґрунти світу» та «Природні зони світу» визначити тип ґрунтів аналізованої природної зони.

3) Ботанік Завдання:

Дослідити рослинний світ природної зони.

4) Зоолог Завдання:

Дослідити тваринний світ природної зони.

Вчитель: Наразі, учні, підніміть руки, хто з вас буде вивчати клімат природних зон, хто – тип ґрунтів, хто займатиметься вивченням рослин, а хто – тварин.

(Під час вивчення своєї природної зони в учнів є можливість користуватися підручником «Географія материків та океанів» (7 клас) та підготовленим учителем додатковим матеріалом).

Вчитель: Юні дослідники, у вас є 5 хвилин. Ролі розподілені, тому ми розпочинаємо наше дослідження!

5.3. Перевірка виконаного завдання.

Вчитель: Час сплинув, тому я пропоную вам виступити із результатами своїх проведених досліджень!

(Діти виходять та представляють свої доповіді на основі проведених досліджень при цьому вчитель змінює слайди із природними зонами Австралії).

5.4. Розповідь учителя.

Вчитель: Діти, ви великі молодці! Закінчуючи нашу подорож, прошу звернути увагу на те, як людина вплинула і змінила природу Австралії. Так, на сьогодні на цьому материку:

- 1) стрімко скорочується площа лісів;
- 2) 75% території материка Австралії тепер схильне до опустелювання;
- 3) деякі види тварин винищені повністю, а інші знаходяться на межі зникнення;
- 4) рослинний світ також постраждав від господарської діяльності та втручання людини в дику природу цієї унікальної частини світу. Згадайте жахливі минулорічні пожежі по всій території Австралії, коли загинули сотні тисяч тваринок!
- 5) Але незважаючи на все це, лише близько 2% земельного фонду Австралії займають природоохоронні території, тому що одним із

головних прагнень австралійців є збереження свого унікального органічного світу!

Вчитель (*демонструє слайд*): Лише подивіться на герб та валюту (гроші) Австралії! На гербі зображені страус і кенгуру, а на монетах – єхидна, качкодзьоб і птиця лірохвіст.

6. Узагальнення і систематизація знань. Рефлексія.

Вчитель: Отже, діти, будучи сьогодні дослідниками Австралії та подорожуючи по Австралійському континенту ми вивчили з вами його природні зони, їх особливості. Тож дайте мені відповіді на питання:

- 1) Від чого залежить розміщення природних зон?
- 2) У чому ж своєрідність рослинного світу?

(Відповіді учнів: своєрідність рослинного світу пов'язана з тим, що тривала ізоляція від інших материків, а так само сухість клімату сприяла утворенню пустель і саван).

Вчитель: Для закріплення ваших знань давайте виконаємо низку завдань!

6.1. «Розповідь-провокація».

Завдання: знайти помилки у розповіді та виправити їх.

(Вчитель зачитує текст)

«Велика частина Австралії знаходиться в екваторіальному кліматичному поясі, тому там переважає сухий клімат. У субекваторіальних лісах серед високих трав разом з іншими деревами (пальмами, фікусами) виростають своєрідні дерева баобаби з товстим у основі стовбуром, який різко звужується на верхівці.

Найбільша річкова система Австралії – Дарлінг з великою притокою Муррейем. Тимчасові пересихаючі річки на Австралійському материку прийнято називати «ваді».

Рельєф Австралії порівняно простий. У його основі покладено складчастість, на сході материка знаходиться Австралійська платформа.

Тваринний світ своєрідний. Тут мешкають єхидна, качкодзьоб, які

виводять дитинчат з яєць. Часто зустрічаються бегемоти, слони, інші великі тварини. В Австралії живе багато сумчастих тварин.

(На дошці написати помилки, допущені в оповіданні – учні по черзі виходять і записують помилки).

6.2. «Тест на уважність».

Правильна відповідь у тесті – це перші букви нового терміну, значення якого учень 7 класу дізнався під час інтерактивного уроку.

1. Північ Австралії займає кліматичний пояс... С – субекваторіальний; Л – арктичний
2. В Австралії ендемічних видів більше серед... К – тварин, Е – рослин
3. Унікальність органічного світу материка пов'язана з тим, що Австралія... У – найменший материк; Р – давно відокремила від інших материків і розташовується ізольовано.
4. Австралійським лінивцем прийнято називати... Е – коалу; Ж – кенгуру.
5. Тваринний світ Австралії відрізняється своєю унікальністю тому, що тут більше, ніж на інших материках, тварин: Б – сумчастих; М – земноводних .

(Відповідь-ключ до тесту: «скреб»).

7. Підсумок уроку. Оцінювання.

Вчитель: Дорогі учні, дякую вам за чудовий урок! Ви сьогодні продемонстрували себе як справжні дослідники! Давайте підрахуємо ваші фішки золоті зірочки та виставимо гарні оцінки!

8. Домашнє завдання.

Вчитель: Домашнім завданням буде: 1)робота із контурною картою: необхідно зафарбувати природні зони Австралії; 2)творча робота для груп «Склади кросворд на тему «Органічний світ Австралії»; 3)дослідницький проєкт на тему: «Широкими просторами Австралійського континенту».

Додаток В
ПЛАН-КОНСПЕКТ
ІНТЕРАКТИВНОГО УРОКУ ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ УЧНІВ 7 КЛАСУ
НА ТЕМУ: «ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ ТА ІСТОРІЯ
ВІДКРИТТЯ І ДОСЛІДЖЕННЯ АВСТРАЛІЇ. ГЕОЛОГІЧНА БУДОВА
ТА РЕЛЬЄФ»

Мета уроку: формування в учнів уявлень про фізико-географічне положення Австралії; познайомити учнів з історією відкриття та дослідження цього материка;

Завдання: розвивати вміння працювати з картою; виявити причинно-наслідкові зв'язки з прикладів впливу географічне розташування будови материка, на особливості його рельєфу; виховувати пізнавальний інтерес; створити сприятливе становище на уроці; виховувати комунікативні риси в учнів.

Обладнання та матеріали: фізична карта світу, презентація, інтерактивна дошка, роздатковий матеріал.

Тип уроку: Вивчення нового матеріалу.

Методи: пошуковий, репродуктивний.

Форма організації навчання: фронтальна, індивідуальна, групова.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

Під час уроку учнями заповнюється «Робочий лист учня».

II. Актуалізація знань учнів. Слайд №1

Рис. В.1. Найцікавіший край на планеті Земля.

Вчитель: Подивіться на фото та здогадайтесь тему нашого уроку?

Слайд №2 «? - ... це найцікавіший край на всій земній кулі»

Рис. В.2. Найцікавіший край на планеті Земля

Вчитель зачитує уривок повісті «Діти капітана Гранта»:

«Його виникнення, природа, рослини, тварини, клімат, його прийдешнє зникнення – дивувало, дивує та здивує всіх учених світу. Уявіть собі, мої друзі, материк, який, зароджуючись, піднімався з морських хвиль не своєю центральною частиною, а краями, як своєрідне гігантське кільце; материк, який, можливо, таїть у самій серцевині своє напіввипарене море; материк, де річки з кожним днем дедалі більше пересихають; де немає вогкості ні повітря, ні ґрунті; де дерева щороку втрачають не листя, а кору; де листя звернене до сонця рубом і не дає тіні; де дерева часто негорючі; де тесаний камінь тане від дощу; де ліси низькорослі, а трави гігантської висоти; де тварини незвичайні; де у чотирилапих є дзьоби, як у ехидни та качконоса, що змусило вчених придумати особливий клас птахозвірів; де у кенгуру лапи різної довжини; де

у баранів свинячі риля; де лисиці пурхають із дерева на дерево; де лебеді чорні; де щури в'ють гнізда; де птахи вражають різноманітністю свого співу і своїх голосів: одна служить будильником, інша – клацає, як бич кучера поштової карети, третя - наслідує точильника, четверта - цокає, мов маятник годинника; де є така, що сміється вранці, коли сходить сонце, і така, що плаче вечорами, коли воно заходить. О! Найхімерніша, найнелогічніша країна! Земля парадоксальна, яка заперечує всі закони природи!»

Вчитель: Як ви думаєте, який материк описує герой Жак Паганель, герой Жуль Верна «Діти капітана Гранта»? (*Австралія*)

III. Повідомлення теми уроку.

Вивчення нового матеріалу Слайд № 3 (карта Австралії)

Рис. В.3. Найцікавіший край на планеті Земля

Сьогодні на уроці ми почнемо вивчати материк Австралії.

Робота в групах. (На виконання завдання – 7 хвилин).

Завдання для групи №1 – «Відкриття Австралії».

Завдання для групи №2 – «Фізико-географічне положення Австралії»

Завдання для групи №3 – «Рельєф Австралії та корисні копалини».

(Після 7 хвилин вчитель пропонує познайомитися з материком Австралія та надає учням групи слово, виступати можуть по черзі).

Група 1

1. Провести аналіз карти «Вивчення Австралії».
2. Охарактеризувати кожного з дослідників та назвати їх внесок у відкриття Австралії.

Група 2

1. Визначте, як розташований материк щодо екватора, тропіків (полярних кіл) та нульового меридіана.
2. Знайдіть крайні точки материка, визначте їх координати?
3. Визначте, які океани та моря омивають материк?
4. Як розташований материк щодо інших материків?

Група 3

1. У якій частині материка розташована форма рельєфу?
2. У якому напрямі тягнеться?
3. Які приблизні розміри?
4. Яка найбільша висота, переважаючі висоти?
5. Які в Австралії є корисні копалини?

Повідомлення нового матеріалу.

Слайд 6 (Рельєф Австралії)

Рис. В.3. Карта рельєфу Австралії

Слайд 7 (Карта крайніх точок).

Рис. В.4. Карта крайніх точок Австралії

Крайні точки: північна - мис Йорк (10° пд. ш. 143° в.д.), південна - мис Сауї-Іст-Пойнт (39° пд. ш. 146° сх.д.), східна - мис Байрон (28° пд. ш. 153° ст.д.), західна - мис Стіп-Пойнт (26° пд.ш. 113° ст.д.).

В Австралії центральні області майже однаково віддалені від океанів. Береги Австралії слабо порізані. Тут мало бухт, а найзручніші з них розташовані на південному сході материка, де знаходяться великі порти. Найбільш звивистою є лінія північного узбережжя, де глибоко в материк врізається затока Карпентарія та виступає великий півострів Кейп-Йорк. Південні береги Австралії омиває Велику Австралійську затоку. Материк Австралію омивають води Індійського та Тихого океанів. Відгалуження теплої Південної Пасатної течії Тихого океану проходить вздовж північного узбережжя материка, а холодна течія Західних вітрів омиває його південні береги.

Робота в парах.

Заповніть таблицю дослідників Австралії та їх наукових відкриттів.

Таблиця В.1

Дослідники та відкриття Австралії

Дослідник	Країна	Дата	Яке відкриття було зроблене
Луїс Торрес			
Абель Тасман			
Віллем Янсзон			
Джеймс Кук			
Роберт Берк			
Ейр Джон Едуард			
Стшелецький Павл Едмунд			

Висновок: Віллем Янсзон офіційно вважається першим європейцем, який досяг берегів Австралії. Він здійснив першу документально підтверджену висадку на берег Австралії. Абел Тасман – довів, що Австралія – материк. Джеймс Кук відкрив Австралію для колонізації європейцями. Всі названі мандрівники зробили свій внесок у відкриття та вивчення материка.

Повідомлення учня «Великий Бар'єрний Риф».

(Повідомлення учня, що випереджає завдання)

Великий Бар'єрний риф занесений до списку Всесвітньої спадщини, адже це найбільший з нині існуючих коралових рифів нашої планети, що розтягнувся більш ніж на 2500 км і включає майже 3 тис. рифів площею від гектара до 100 км². почали утворюватися близько 18 млн. років тому, але з плином історії старі рифи руйнувалися, а на їхньому місці росли нові. Сьогодні на поверхні води можна побачити лише малу частину коралів, та й то під час відливів. Його загальна площа 348698 км², що більше площі Великобританії. Ширина північної та південної його частин абсолютно непорівнянна – на півночі вона становить лише 2 км, тоді як на півдні сягає 150 км.

IV. Первинне закріплення вивченого матеріалу. Усне опитування

- 1) У чому полягає своєрідність материка Австралія?
- 2) Хто відкрив Австралію?
- 3) Покажіть на карті об'єкти берегової лінії крайні точки материка?

V. Домашнє завдання

1. Завдання по контурній карті: нанести на контурну карту об'єкти берегової лінії та рельєфу Австралії, корисні копалини.
2. Індивідуальне випереджувальне завдання (2 учні) підготувати повідомлення на тему «Річки Австралії», «Озера Австралії».
3. Опрацювати матеріал у підручнику по темі уроку.
4. Надалі представлена розробка третього плану-конспекту по темі «Австралія» шкільного курсу географії (7 клас).